

■ İlk aşamada, sürdürülebilirlik kavramı ve ilkeleri kent için mekânsal sürdürülebilirlik değerlendirmesinin yapılması ve stratejilerin tanımlanması süreçlerini yönlendirecek ve ortak bir dilin oluşmasına elverecek nitelikte tanımlanmalıdır.

17

■ Kentsel yeşil alanlar kentin tümüne hizmet eden özellikle yaşam alanlarını çevreleyen, kentinin rekreasyon ihtiyacını karşılayan, aynı zamanda kentin ekolojik dengesini sağlayan yaşamsal boşluklardır.

Yeşil alanlar tıpkı meydanlar gibi insanları dinlendirip eğlendirmenin yanı sıra kentsel davranışlarını da etkiler. Çevre kültürünün oluşmasına katkı sağlar.

18

■ İnsanın yerleşik düzene geçişi, her ne kadar savunma ve ekonomik düzen arayışından kaynaklanmış olsa da gerçekte bir arada yaşamanın altyapı erişimine sağladığı kolaylıktan ileri geldiği de söylenebilir. Bugün dünya nüfusunun giderek arttığı ve neredeyse bu nüfusun yarısından fazlasının yaşamak için kentleri seçtiği "kentler yüzyılı"nda yaşıyoruz.

25

dosya 18

TMMOB MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ

ŞUBAT 2010

kent ve peyzaj

- **FELSEFEDEN BİLİME YA DA DÜŞÜNCE DEN EYLEME PEYZAJ VE KENT** 5
ŞENEL ERGİN
- **ÇEVRESEL VE MEKÂNSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN KENTSEL PEYZAJ PLANLAMA YÖNTEM ÖNERİSİ** 13
AHMET CENGİZ YILDIZCI, SULTAN GÜNDÜZ, GÜLŞEN GÜLER
- **KENT KÜLTÜRÜNÜN YOK EDİLDİĞİ ORTAMDA MEKÂN KÜLTÜRÜNÜ OLUŞTURMAK?** 18
OKTAN NALBANTOĞLU
- **KENTLER YÜZYILININ "KENTSEL ALT EVRENİ" OLARAK "PEYZAJ"** 25
BAHAR BAŞER
- **... VE PEYZAJ MİMARLIĞI** 32
DENİZ ASLAN, BURCU KARABAŞ
- **"FACEBOOK" ORTAMINDA PEYZAJI ANLAMAK** 34
BELEMİR DALOKAY
- **LAUD VE ŞEHİRLER... LAUD'DAN (SEK)(İZ)LER...** 37
S. AYŞEGÜL TOKOL, HATİCE KARACA, KUMRU ARAPGİRLİOĞLU

Söylemleri genel olarak ayrı ama birlikte var olan kent ve peyzaj kavramlarını aynı çatı altında yeniden düşünme olanağını sunan dosya editörlüğü teklif edildiğinde de oldukça kapsamlı bir eylemin içine girdiğimi biliyordum dosya tamamlandığında da. Zorluk aslında her iki kavramın ve içeriklerinin birçok bilgi alanının ara kesiti olmasından kaynaklanıyor.

Dosyada farklı disiplinlerden gelen yazarların perspektifiyle kaleme alacağı yazıların, kent – peyzaj ilişkisi tartışmalarını ve yeniden tanımlanmalarını destekleyeceğini ummuştum en başta. Bu nedenle dosyanın, kuram – pratik, mühendislik – mimarlık, sanat – bilim, eğitim – meslek gibi paylaşılan ikilemleri içermesini düşünmüştüm. Ancak zaman kullanımı ve koordinasyon eksikliği gibi pratik nedenlerle gerçekleşmedi. Dolayısıyla dosyada sadece yakın mesleklerden (peyzaj mimarlığı, şehir ve bölge planlama ve mimarlık) yazarların yazılarını bulacaksınız. Bu girişi yapma nedenim içerik olarak dosya eksik olduğundan değil, daha farklı yönlerden bakıldığında tartışmanın çok yönlü olabileceği beklentisi ve böylesine geniş bir konuda tek ve tam bir dosya oluşturmanın güçlüğüne sizlerle paylaşmak istemem. Yazılarıyla ve düşünceleriyle katkı veren tüm yazarlara emekleri ve konunun önemli yönlerini netlik ve samimiyet içinde vurguladıkları için teşekkür ediyorum.

...

Dosya adının “kent ve peyzaj” olmasını eleştiren Ş. Ergin, tartışmanın “peyzaj ve kent” olarak tariflenmesini iki varlık alanının doğal akışına uygun buluyor. Kuşkusuz duruma böyle de bakılabilir ancak konu tam da kendisinin açıkladığı gibi kültürel ve doğal olan varlıkların dengesi. Bence iki kavramın hangi sırada kullanıldığından çok hangi isim tümcesini ve yeni anlamı oluşturduğu daha önemli; kentte peyzaj, peyzaj kenti, kentleşen peyzaj, kentsel peyzaj, kent için peyzaj, peyzaj içinde kent, yok-peyzaj ve kent gibi. Ergin yazısına insanın doğayla olan sembiyotik ilişkisiyle başlıyor ve biz insanların doğal peyzajın öznesi olduğumuzdan hareketle bu yetkiyi sınırsızca kullanmanın yanlışlığını vurguluyor. Ergin’in peyzaj düşünce hayatına çok önemli bir katkısı var: kültürel mekânın üretiminde doğal dengenin korunması için “doğa temelli fiziki planlama felsefesi”.

Kentleşme süreciyle doğal kaynakların azalmasını tartışan A.C. Yıldızcı, S. Gündüz ve G. Güler de peyzajın planlama bileşeni üstünde duruyor. Doğa – kent ilişkisini kaynak yönetimiyle

dosya

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Adına
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Nimet Özgönül

YAYIN KURULU
**Berin Gür, Cânâ Bilsel, Elvan Altan Ergut,
Emel Akın, Fatih Söyler
Serpil Özaloğlu,**

Dosya Koordinatörü
Emel Akın

Yayına Hazırlayanlar
Deniz Aygün

Grafik Tasarım
Harman Şaner Çakmak

Grafik Uygulama
Songül Düzgün

Konur Sokak No:4/3 Kızılay Ankara
Telefon:0 312 417 86 65 Fax:0 312 417 18 04
e-posta: info@mimarlarodasiankara.org
http://www.mimarlarodasiankara.org

ISSN 1309-0704

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından
iki ayda bir yayımlanmaktadır.
6000 adet basılmıştır. Üyelere ücretsiz dağıtılır.
Burada yer alan yazıların içeriğinin sorumluluğu yazarına aittir.
Kaynak gösterilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.
Baskı tarihi: Şubat 2010

Baskı
Matsa Basımevi
İvedik Org. San. Matbaacılar Sitesi 558. Sk. No:42 Akara
Telefon: 0 312 395 20 54 (pbx)

açıklayan Yıldızcı ve diğeri, “çevresel ve mekânsal sürdürülebilirlik” kavramlarının bugünün kentlerinde uygulanabilir olmasının yolunun bütünleşik koruma kararları alınmasından ve planları üretilmesinden geçtiğini vurguluyorlar.

Kent kültürünün yok edildiği ortamda mekân kültürü oluşturmanın güçlüğünü kentsel dönüşüm ve planlama sorunları üstünden tartışan O. Nalbantoğlu, “yer” kavramının önemini özellikle vurguluyor. Yarışma projeleriyle elde edilen ama gerçekleşemeyen karar ve uygulamaları proje örnekleriyle bize anlatıyor. Peyzaj mimarlığının yasal karar ve proje aşamalarındaki yerini sorgularken “kentsel tasarım” kültürünün henüz kentlerde yerleşmediğini söyleyen Nalbantoğlu dikkatimizi çok önemli bir konuya çekiyor kent-çevre-çevrebilim üçgeni.

Özellikle Türkiye’de peyzaj kavramının kır kavramıyla aynı anlama geldiğini söyleyen D. Aslan ve B. Karabaş, peyzaj kavramını tekil ve sınırlı anlamlarından çıkarıp çoğullaştırmak gerektiğini belirtiyor. Bu bakış fazla genellemeci bir tavır gibi algılanabilir ancak yazarlar peyzaj sözcüğünün dar ve geniş anlamlarını, “doğalimsılaştırma” gibi peyzajın çoğulcu yanını azaltan olumsuz kentsel eylemleri net bir şekilde tartışıyorlar. Aslan ve Karabaş kentsel peyzajın mimarlıkta yeni ve vazgeçilmez bir arakesit oluşturduğunun altını çiziyor.

Günümüz dünyasını, “kentler yüzyılı” ve modern kent planlamanın kırılma noktası olarak tanımlayan B. Başer sosyal, teknik, yapısal ve ekonomik süreçlerin yarattığı değişim ve dönüşümlerin kentlerin sınırlarını erittiğini söylüyor. Peyzajın ortak bir “dil”e dönüştüğünü vurgulayan Başer, peyzaj mimarını da “sosyal mühendis” olarak konumlandırıyor.

Doğal peyzajın yaşam nedeni olan “zaman” olgusunun kentlerde denetlenemez hale geldiğini söyleyen B. Dalokay, benzer hızla doğayı algılama biçimimizin ve seçimlerimizin değiştiğini söylüyor. Peyzajı bahçe üstünden tartışan Dalokay bitki malzemesini tarihi bağlama oturtup, geçmişe özlemiyle, tadına doyum olmaz bir kısa yolculuğa çıkarıyor bizi.

H. Karaca ve K. Arapgirlioğlu’yla birlikte yazdığımız yazı esas olarak “KENT”sel tasarım “VE PEYZAJ” mimarisi çiftini tasarım eğitimi perspektifinden örnekliyor.

Türkiye’de ilk kentsel tasarım lisans eğitimi vermenin zorluğunu eğitime başladığı 1992’den, ilk mezunlarını verdiği 1996 yılından beri yaşayan LAUD, peyzajın şehirle ortaklığını düşünmeyi sürdürüyor. Bu yazıda on yıllık bir süreçte “bağlam ve tasarım” stüdyosunun öznesi olan sekiz yaşayan şehirde yapılan çoklu okuma seçeneklerini, algı ve bilişe dayalı kavramsallaştırmaları ve öğrenciler tarafından üretilen proje örneklerini bulacaksınız.

Dosyadaki yazıların alt metinlerini okuduğumuzda bir ortak eleştiri paydası görüyoruz. Kuramla pratiğin, kararlar uygulamanın birbirine karıştığı güncel kentsel eylem ortamında yazarlar, kent-peyzaj ikilisinin sorunlarını, kurumsal kimlik eksikliğini, kavramsal çelişkilerini ve uygulama eksiklerini tartışıyor. Herkesin biraz tıp doktoru, biraz yargıç, biraz mimar olduğu günümüz ortamında artık herkes biraz peyzaj mimarı. Özellikle kentle ilişkilendirildiğinde peyzaj kendi bilgi alanını, kuramsal çerçevesini ve belirleyici rolünü fazlasıyla hak ediyor.

Bu dosya basıma hazırlandığı sırada Türkiye’de peyzaj mimarlığının öncü ve değerli ismi Yüksel Öztan’ı kaybettiğimizi öğrendik. Kendisini saygıyla anıyoruz.

FELSEFEDEN BİLİME YA DA DÜŞÜNCE DEN EYLEME PEYZAJ VE KENT

Şenel Ergin¹, Prof. Dr.

Peyzaj sözcüğü, önüne “doğal”, “doğala yakın” gibi açıklayıcı bir sözcüğü ön ek olarak almasa da, doğrudan insan yapısı – üretilmiş kültürel mekânlarda, kentlerde doğumdan ölüme yaşıyor olsak da, bizlere öncelikle doğal olanı düşündürür.

Bu bilgi bizlerde, alt beyin bilgisi / yok edilemez bir deneyim bilgisi olarak bulunmaktadır. Bizler doğanın işlevsel elemanları olarak, onun enerji ve madde döngüsünden oluşan varlık alanında yaşamaktayız. Her ne yapıyor ve kendimize hangi tanımı yakıştırıyor olursak olalım, özde enerji ve madde döngüsünden ibaret doğa-varlık alanında, bu döngünün ifadesi olan beslenme zincirinin en sonunda zihin sahibi memeli hayvanlar² olarak bulunmaktayız. Sosyal ve siyasal bilimler kendi ürettikleri zihinsel/kurgusal bilgileriyle bu söylenene olanca güçleriyle karşı çıksalar da, sonuç değişmez. Çünkü doğayı oluşturan hava, su, toprak, flora ve fauna gibi ontolojik yapı elemanlarının karmaşık etkileşimleri bozulsa, denge durumu ortadan kaldırılsa, keza yapı elemanlarından biri ortadan kaybolursa, bugün yaşamı oluşturan varlık alanı kalmaz; beslenme zinciri ortadan kalkarsa zihin sahibi memeli hayvan da ortadan kaybolur. Gerçek bu kadar yalındır.

Beyin fonksiyonu olarak zihne atfedilen o devasa değer bilinci, yine zihnin kendisinin ortaya koyduğu bir değer yaratımıdır. Kendinden bağımsız,

kendi dışında oluşan bir değer tanımından söz edilemez. Kaldı ki, beynin kendisi de tüm zihinsel işlevleriyle birlikte, doğanın varlık alanı kapsamındadır ve doğal bilincin ulaştığı en üst seviyeyi göstermektedir. Kuantum fiziğinin ürettiği bilgiler, bizlere doğanın görünmez ince ayar yasalarını, bilinçli doğal işlerliği ve bu kendiliğinden işler organizmayı, zihin sahibi memeli hayvanlar olarak belli bir gelişmişlik düzeyine çıkardığı “insan” denen canlılarda onların zihinleri üzerinden nasıl iradeye bağladığını ve bir dereceye kadar onun seçimine bıraktığını daha iyi anlamamızı sağlıyor. Bugün insan, doğal peyzaj içinde özne haline gelmiştir. Ancak, onun bir aktör olarak, bağımsız zihinsel gücü ile dilediği her şeyi yapabilecek durumda olduğu düşüncesi yanıltıcı ve sosyal ve siyasal bilimlerin ortaya çıkardığı abartılı bir yanılsamadır. Zihinsel güç bugün her ne yapıyorsa, bunu doğal olanın işlerliği içinde yapabiliyor; düşüncelerinde kendini kapsayan varlık alanının ince ayar yasal işlerliği dışına kayar ve bağımsız eyleme geçerse, gücünü kendi yıkımına çevirmiş olacaktır. Çünkü bütün içinde ve o bütünün bir ürünü olarak işlevsel olan küçük bir parça, bütünü devre dışı bırakarak var ve işlevsel olamaz. İnsan beynini-zihnini-bilincini çok abartan düşünceler, özetle doğanın bilinçli işlerliğini bilmeyen düşüncelerdir.

Doğa bilgisinden yoksun öğretimli beyinlere göre, nasıl ki, doğa bilincinin bilgisini içeren doğa kav-

ramının somut mekânsal tanımı “peyzaj” terimi ile dile getiriliyorsa; insan bilincinin somut mekânsal boyuttaki eylemsel görünürlüğü de “kent” terimi ile tanımlanacaktır.

Artık iki ayrı bilincin somutlaştığı iki ayrı varlık alanı, ikili yaklaşım (düalizm), doğa – kültür ayrımı söz konusudur. Oysa doğa (doğal peyzaj) ve kent (üretilen kültürel mekân) kavramları, birbirinden ayrı iki varlık alanını değil, tek ve aynı varlık alanının kendi içinde yaşadığı, daha doğrusu insan zihninin ona yaşattığı dönüştürme sürecini anlatıyor. Sosyal ve Siyasal Bilimlerin bilgisini ürettiği zihinsel/kurgusal varlık alanları, bu fiili bir gerçeklik olan tek varlık alanının (doğal peyzajın) içinde yer alan kurmaca varlık alanlarıdır ve zihinsel memeli bir hayvan olan canlının (insanın) beyin gelişme düzeyine koşut çeşitlenebilir-çoğalabilir.

Burada, üretilmiş olan bu varlık alanlarının değer ve önemi üzerine herhangi bir şey söylenmiyor; söylenen sadece, bu varlık alanlarının var olma durumlarının, fiili bir gerçeklik olan tek varlık alanına (doğal peyzaja) bağımlı olması durumudur. Unutulmaması gereken de budur.

Eğer insan zihni iki varlık alanı üzerinden düşünme alışkanlığına sahipse, “kent” ve “peyzaj” sözcüklerinin sıralanış biçemi, düşünceyi şöyle yönlendirebilir:

Konu bağlamı “kent ve peyzaj” ise, kent öne çıkarılmıştır ve peyzaj kent içinde onun bir bileşeni olarak, fiziki planın ölçekleri kapsamında mimari ve şehircilik bağlamında ele alınan tasarım ve planlama edimine “alan” olmaya indirgenebilir. En yaygın anlamıyla mimarlık alanında parsel, şehircilik alanında ise yapı adası ölçeğinde ele alınabilecek ve içi saptanan fonksiyonla doldurulacak bir “boşluk”tur.

Konu bağlamı “peyzaj ve kent” ise, bir alandan diğerine yönelen akışı sezinler ya da varlık alanının kendi içindeki dönüşme serüveni görebiliriz. Artık “peyzaj”ın da “kent”in de değeri bu akışın niteliğine bağımlı olacaktır. İlgili meslek gruplarının potansiyel becerileri de bu akışın niteliğini yükseltmeye dönük olmalı diye düşünebiliriz.

Anlatılanı daha anlaşılır kılmak üzere ve sözcüklerin düşünceyi yönlendirmek ve sağlam terim ve kavram oluşumlarına, orijinal bilimsel bilgi üretilmesine olanak sağlamak bağlamında ne kadar önemli olduklarını göstermek amacıyla, örnek bir bileşik tanımdan söz edilebilir. Bu şehir ve bölge

planlama bölümlerinin tanıdığı ve adlarına 14 haf-talık ders izlencesi oluşturarak lisans dersi haline getirdiği “kentsel ekoloji” tanımıdır.

Ekoloji sözcüğü Doğal Bilimlerde bir terimdir/kavramdır ve bir bilgi üretme alanını tanımlar. Alanda doğal elemanlar arasındaki karmaşık kendiliğinden işlerliği (organizmaların neyliğini ve niteliğini), ilişki ve etkileşim düzeneklerini açıklayıcı bilimsel bilgi üretilir. Ekoloji bilgi üretme alanı sistem anlayışı içinde yol alırken aynı zamanda araştıran zihne bilimsel bilgi üretilmesini sağlayacak olan metodolojik bir duruş da kazandırır. Terim Doğal bilimlerin dışına çıkarıldığında, örneğin fiziksel planlama ve Sağlık Bilimleri alanlarına, bu nitelikleri, yani içlemsel anlamı ile birlikte taşındığı varsayılır ki doğru olan da budur.

Şehir Planlamaya taşındığında, terim doğal alandan kültürel alana kaydırıldığı için çalışmada araştırma nesnelere de, zihinsel/kurgusal varlık alanlarındaki yani üretilmiş kültürel mekânlardaki/kentlerdeki adına insan dediğimiz zihin sahibi memeli hayvan toplulukları, onların farklı nitelikleri bağlamında oluşturdukları kümelenmelerin eş- ve artzamanlı etkileşimleri olacaktır. Özetle söz konusu olan, kentimizde neden Mardinlilerin, Erzurumluların ya da Kastamonu’dan gelenlerin belli yerlerde yoğunlaştığını ve bunun kentsel mekân üzerindeki etki ve yönlendirmelerinin ne olduğunu, kenti bütününde nasıl etkilediğini tarihsel derinlik içinde açıklayıcı bilgi üretimidir. Elbette bu işi böyle yapan hocalarımız var.

Ancak, bu derse girip “Kentsel Ekoloji” bağlamında “Derin Ekoloji”den, ekosistem bilgilerinden söz edenlerimiz de var. Bu anlamlı değildir; bilgi üretimi adına da yanlıştır.

Sözcüklerin/terimlerin içlemsel anlamlarına yeterince dikkat eden zihin kendi yol haritasını da çizebilir. Makalenin zihinsel izleği de, peyzajdan kente doğal olanın dönüşümüdür; dönüşümün akış niteliğini iyileştirme çabası içinde fiziki planlama bağlamında geliştirilebilecek önerilerin neler olabileceği konularıdır.

Peyzaj Sözcüğü Nasıl Ele Alınmalı

Temel ve Doğal Bilimler kapsamında bilgi üretme alanlarının tümü, ürettikleri bilimsel bilgi üzerinden bize DOĞA’nın ne olduğunu anlatır. Bilgisine sahip olduğumuz nitel ve nicel değerlerin bir kısmı beş duyumuzla, bir kısmı özel araç ve gereçler yardımıyla görülebilirken, bir kısmı da insan algı-

GÖSTERİM

1 Meriç-Ergene Havzası Planlama Bölgesi	8 Babı Akdeniz Havzası Planlama Bölgesi	15 Kızılırmak Havzası Planlama Bölgesi	22 Fırat Havzası 2. Planlama Bölgesi
2 Marmara Suları Havzası Planlama Bölgesi	9 Antalya Havzası Planlama Bölgesi	16 Konya Kapalı Havzası Planlama Bölgesi	23 Fırat Havzası 3. Planlama Bölgesi
3 Susurluk Havzası Planlama Bölgesi	10 Burdur-Göller Havzası Planlama Bölgesi	17 Doğu Akdeniz Havzası Planlama Bölgesi	24 Doğu Karadeniz Havzası Planlama Bölgesi
4 Kuzey Ege Havzası Planlama Bölgesi	11 Afyon-Akarçay Havzası Planlama Bölgesi	18 Seyhan Havzası Planlama Bölgesi	25 Çoruh Havzası Planlama Bölgesi
5 Gediz Havzası Planlama Bölgesi	12 Sakarya Havzası Planlama Bölgesi	19 Aşi Havzası Planlama Bölgesi	26 Aras Havzası Planlama Bölgesi
6 Küçük Menderes Havzası Planlama Bölgesi	13 Batı Karadeniz Havzası Planlama Bölgesi	20 Çeyhan Havzası Planlama Bölgesi	27 Van Gölü Kapalı Havzası Planlama Bölgesi
7 Büyük Menderes Havzası Planlama Bölgesi	14 Yeşilirmak Havzası Planlama Bölgesi	21 Fırat Havzası 1. Planlama Bölgesi	28 Dicle Havzası Planlama Bölgesi

sına kapalı kalır. Bilim bu kısma “şimdilik” kaydını düşüyor.

Peyzaj sözcüğü daha çok beş duyumuzla görebildiğimiz/kavrayabildiğimiz fiziki mekânsal boyutu tanımlar; doğal olanın ağırlığı ölçüsünde de kentsel mekâna zıtlık oluşturur. Eğer kentsel mekânın hava, su ve toprak niteliği bozulmuş, kente özel mikro klima oluşmuş, kentsel vejetasyonun niteliği çok düşmüşse, doğal peyzajdan kente, doğal olandan üretilmiş/kültürel olana geçişte/akışta sorun yaşanıyor demektir.

Sorunun ne olduğunu ortaya çıkarmak, genelde bilmekte o kadar mahir olmadığımız alana odaklanmayı zorunlu kılar. Çünkü kültürel alan kendi ürünümüzdür ve genelde amaçlı ve planlı hareket ederiz. Bu “bildiğimiz” bir alandır. Bu “bildiğimiz” alanda sonuç sorunlu oluyorsa, üzerinde eylemli olduğumuz alanı/doğal peyzajı yeterince dikkate almıyoruz demektir.

Peyzaj nasıl dikkate alınır? Elbette DOĞA’yı nasıl kavırıyorsak öyle; yani doğrudan beş duyumuzla ya da özel araç ve gereçlerin yardımıyla görebildiğimiz kısmını Bilim’in Pozitivist bilgi üretme

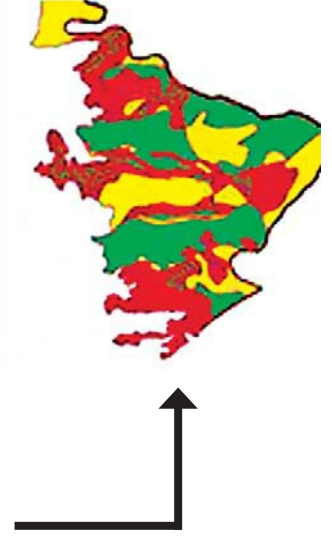
yöntemleriyle, insan algısına henüz kapalı olan kısmında da parmak ucu duyarlılığını kullanarak.

Alan literatürünü incelediğimizde, doğanın kozmik bilince uyumlu olarak döngüsel bir hareketlilik gösterdiğini görürüz; kozmik düşünce/bilinç DOĞA’yı döngüsel olarak kurgulamıştır. Doğal gerçeklik alanı insan zihni dışında bir gerçeklik olduğuna göre, bu bizim için verili bir değerdir.

Kültürel alanı kapsayan Modernite’nin ilerlemeci/doğrusal düşünce biçimine karşılık doğal alanı kapsayan doğal bilincin döngüsel düşünce biçimi durmaktadır. Madde ve enerji akışındaki denge durumu da bu döngüsellik içinde gerçekleşmektedir.

İşte ilk çatışma alanı buradadır. Temeli döngüsellik olan bir temel alanda, doğrusal ve potansiyel sonsuzluk düşüncesi içinde yeni bir madde ve enerji akış sistemi (kent) oluşturma eylemi sürgitsin sorunsuz işleyemez.

1990-1996 Yılları arasında Tübitak’ın DPT ile ortaklaşa ve ODTÜ, İTÜ ve DEÜ’nün katılımıyla yürüttüğü güdümlü projede, sorumlusu olduğum

Peyzaj Planlama çalışma grubu raporu için yaptığım çalışmada şöyle bir saptamam var:

“Doğal dengenin sürekli kılınması, ekolojik döngülerin korunuyor olmalarıyla eş anlamlı olmaktadır. Bu, örneğin Karbon döngüsü söz konusu olduğunda:

- Döngünün yapay – noktasal olarak hızlandırılmaması ve
- Döngüdeki element (“C”) hareketinin bir yerde engellenmemesi/kesilmemesi

anlamına gelmektedir³. Sözü burasında anımsatmakta yarar olacaktır; yaşamak zorunda bırakıldığımız sel felâketleri de sadece, su döngüsünün engellenmemesi, kesilmemesi gereken yerlerde aksine bunun yapılmış olması sonucudur.

Kültürel mekân üretimi sürecinde ve sonunda kent yaşamında her süreç, karbon döngüsü söz konusu olduğunda, bu iki önkoşul niteliğinde olan doğal durum değerine karşı çalışır. Kentlerimiz enerji üretim ve tüketim birimleridir, bununla övünürüz; çünkü uygarlığın tanımı enerji kullanımına endeks-

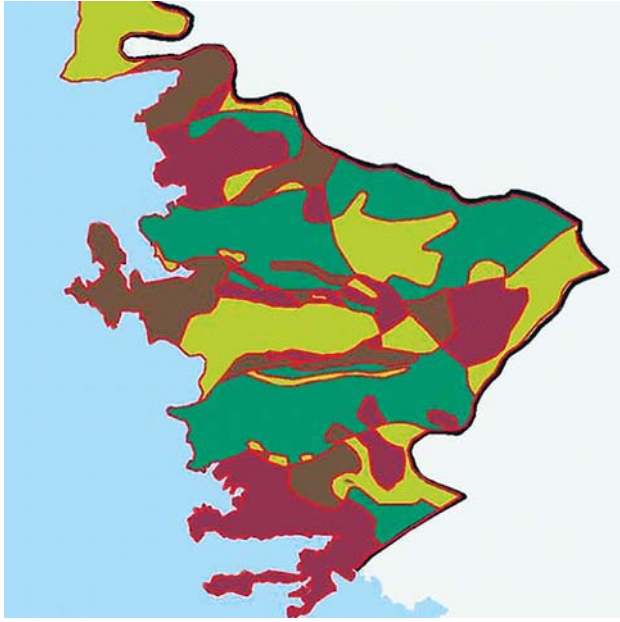
lenmiştir. Döngüsel işlerliğe eklenemeyen devasa madde üretimi ekolojik çevrime sokulur; DOĞA kendi bilinciyle yeni denge durumu yaratma sürecini yaşamaya başlar. İklim ve bitkisel gen kuşaklarının yer değiştirme hareketleri, su hareketlerindeki değişimler kaos durumu sonucu düzenli yerleşme durumunu yeniden yaratma çabalarıdır. DOĞA her durumda kendisi için gerekeni yapacak ve kendi düzenini kuracaktır; bu arada kendi üretimi zihin sahibi memeli hayvanına, kendi beslenme zincirinin son halkasına ne olacağı ile ilgilenmeyebilir.

Oysa biz insanlar için, yaşamı borçlu olduğumuz, küre üzerinde seyreden madde ve enerji dengesi çok önemlidir. Bu iki keyfiyet gelişti güzel artırılmaz. Kent kavramının, eylemdeki bu gelişigüzelliğine zorunlu bağımlı olduğu da düşünülemez. Burada söz konusu olan sadece “iş bilmezliktir”. “İş”i bilir hale gelmemiz, kültürel mekân üretiminde yaratılan ve yaratılacak olan enerji üretimini denetlemekten geçer.

İşte, yukarıda verilen proje için yıllarca sürdürülen çalışmalar sonunda bu denetimi ancak Peyzaj Planlama bilgi üretme alanının yapabileceğinden hareketle alana şöyle bir tanım getirdim:

“- Fiziki yerleşmelerde yaşanan ekolojik denge sorununun, son analizde, enerji konusuna yanlış yaklaşım sorunu olduğu,

- Peyzaj planlama'nın ana ilgisinin, kabaca, doğa koruma olduğu,
- Doğa koruma'nın da, doğadaki enerji akışının-madde döngüsünün sürekliliğinin sağlanması anlamına geldiği,
- Bunun süreçsel mekanizmasını da doğal döngülerin oluşturduğu,

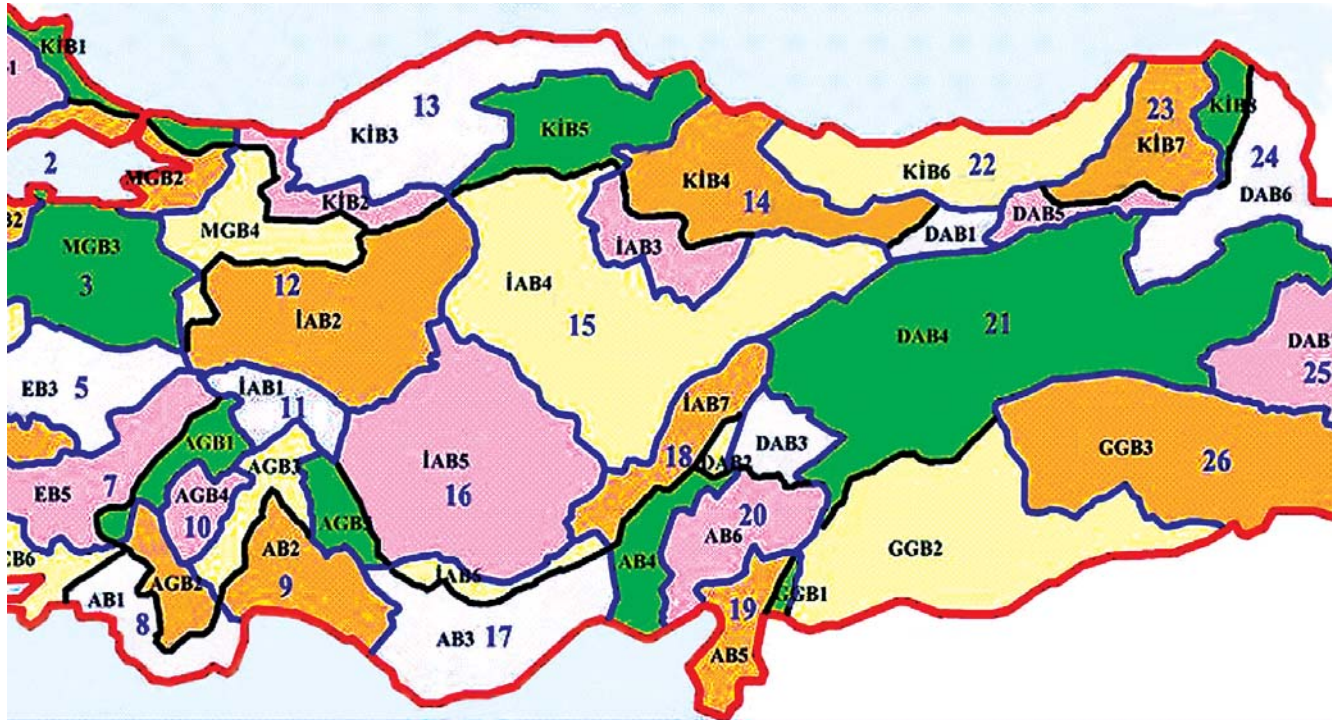
bilgisi bize, başta karbon ve su döngüleri olmak üzere bütün doğal döngülerin/çevrimlerin korunması gerektiğini zorunluluk olarak verir. Biyoçeşitlilik de bunun sunucudur. Biyoçeşitlilik doğanın döngüsel/çevrimsel işlevselliğini göz ardı ederek, korumadan, sağlanamaz. Yaşamın kendisi sonuçta, bir enerji konusu ise, ekolojik/doğal enerji korunacak olan enerji türüdür. Böyle bir temel felsefi duruş, Peyzaj Planlama'nın Modernizm'in kurgusu bağlamında konumunu netleştirir, şehir planlama dünyasıyla olan ilişkilerini düzenler, kime ne söyleneceği bilinir.”

Bu temel bilgilere dayanarak yapılan tanımlama şöyledir:

“Peyzaj planlama, fiziki bir varlık alanı olarak DOĞA'nın enerjisinin, ideolojik – toplumsal yapının belirlediği kültürel yaşama ilişkin gereksinimleri gidermek için öncelikle ele alınması, en uzun sürede en verimli biçimde yararlanma yollarının araştırılıp geliştirilmesi amacını güden ve fiziki planlama eyleminde bu amacı irdeleyen bir planlama eylemidir.”⁴

Peyzaj'dan Kent'e Akış ya da Şehir Planlama'da Ne Yapılmalı

Öncelikle yapılması gereken DOĞA'nın işlerliğine ilişkin ulaşılan bilgilerin fiziki planlama ediminde kullanılması gerektiğini kabul etmek sonra da bu kabule fonksiyonel işlerliğin nasıl kazandırılacağı üzerinde düşünmektir.

Havza sınırı

— Havza içinde kalan ekolojik bölge sınırı

Daha açık anlatımla yapılması gereken, ülke sınırları içinde kır - kent bütünlüğünde seyretmesi amaçlanan kültürel mekân üretiminde doğal dengeyi koruması ve sürdürülmesini olanaklı kılabilmek için, kalkınma planı ölçek kademesinden uygulama imar planı ölçek kademesine değin fiziki planlama çalışmalarında eylem hiyerarşisini ve alınan plan kararlarını bütünsel ve bütüncül niteliğe ulaştırmaktır.

Çünkü doğadaki iletişim atom altı düzeyden itibaren yönlendirici olmaktadır, eylem hem bütünseldir hem de vaaz edici olduğundan bütüncüdür. Bütünsellik niteliği kapsamında fiziki planlama eyleminin ilk sınırları, düşüncede ve uygulamada ülke sınırları olmalıdır. Ülke sınırları bütünlüğünde kavranacak DOĞA'nın ontolojik yapı elemanlarının (hava, su, toprak, flora ve fauna) oluşturduğu kendi doğal peyzaj bütünlüğünün yapay olarak kır - kent biçiminde parçalanmaması gerekmektedir. Günümüzün sosyo-ekonomik ve siyasal gerçekliği içinde kentsel-endüstriyel yapılaşma ve buna bağlı nüfus yoğunlaşmalarının, yukarıda verilen bağlayıcı doğal ve yapısal gerçeklik içinde seyrine engel, akla uygun hiçbir neden bulunamaz. Kaldı ki akıl, öncelikle DOĞA'nın bir ürünü olarak, sürgitsin ona karşı olamayacağını, öncelikle ona "yâr olması"⁵ gerektiğini nihayet anlamak zorundadır.

Bu bağlamda küresel sınırlamaların, yönlendirmelerin ya da engellemelerin de kayda değer bir önemi olamaz; çünkü ülke sınırları içinde seyreden doğaya duyarlı yaklaşım, anlamlı olan küresel işbirliğini engellemeyecektir.

Bu söylenenlerin eyleme geçirilebileceğini göstermek ve eylemin araçsal çerçevesini kurabilmek amacıyla 2000 yılına kadar sürdürdüğüm kişisel çalışmalarım ve ardı ardına doktora yapmak isteyen genç akademisyenlerin katılımı ve aynı heyecanı paylaşımları sonucunda, her biri bağımsız araştırmalar biçiminde seyredebilecek ancak sonuçları itibarıyla birbirine eklenecek altı adet doktora çalışması kurgulanmıştır.

Bugün için rehberliğimde tamamlanan dört doktora tezi ve kişisel araştırmalarım bütünde, fiziki planlamanın ölçek hiyerarşisini kuran ve değerler dizisi düzeyinden başlayarak eylem alanına yeni bir kuramsal duruş kazandıran, "Doğa Temelli Fiziki Planlama Felsefesi"ni ortaya koymuştur.

Tamamlanan Doktora Tezleri⁶

Efe (2009), tezinde gelecek için karar alma işi olan

planlamanın, bu görevini ancak, ülkenin ekolojik, sosyolojik ve ekonomik gerçekliğini göz ardı etmeksizin, Türkiye bütünlüğünde belirleyici ve yönlendirici olabilecek ve alan dilinde "hâlihazır harita" olarak nitelenen plan paftaları üzerinden gerçekleştirebileceğini söylemektedir. Planlama için belirlenmiş sınırlar gereklidir ama ülkemizde süreklilik gösteren bölgeleme çalışması bulunmamaktadır. "Yapılan süreli bölgeleme çalışmaları, ağırlıklı olarak ekonomiye bağlıdır ve bu durum giderek TC'nin AB'ye uyum sürecinde de kendisini göstermiştir. Ancak, bölgeleme günün koşullarına göre kısa vadede geliştirilen çözüme yönelik bir çalışmanın ürünü değil; potansiyellerin, sorunların ve iç ilişkilerin ortaya konduğu bölge sınırı belirleme/tanımlama işidir"(s.v).

Bugün için, potansiyelleri ve sorunları tanımlanmış bölge sınırlarının belirlenmemiş olması, bu keyfiyetle doğrudan ilintili olarak bilgi toplama, karar alma ve uygulama konularında da sorunlar yaratmaktadır. "tez, hem yeni ekolojik sorunların oluşmaması hem de sosyo-ekonomik ilişkilerin korunması ve güçlendirilmesi için, bölge sınırları saptamıştır" (s.v).

Efe'nin tezi incelendiğinde öncelikle kendisinin, doğa'nın ontolojik yapı elemanlarından biri olan toprağa verdiği önem görülecektir. Çünkü "...konu alanı ne olursa olsun, süregelenler toprakta planlanmakta ve eyleme dönüştürülmektedir. Dolayısıyla, toprağın doğa, insan ve ülke için önemi tüm kararlar ve uygulamalarda göz önün alınmalı, bir başka deyişle kararlar ve uygulamalar toprak için olmalıdır" (s.1).

Doğa'nın kozmik bilinci içinde, ontolojik yapı elemanlarından biri olan toprağın saptanabilir kendi doğal sınırları, öteki ontolojik yapı elemanlarından biri olan suyun kendi doğal çevrimini oluşturan havza sınırları kapsamında belirlenirse, flora ve fauna bağlantısı da düşünüldüğünde, ülkemiz sınırları kapsamında bölgeleme edimini yönlendirecek doğal bölge sınırları, su havzaları sınırları olacaktır.

Bu gerçeklikten hareketle Efe çalışmasında, Nuts sınırlarıyla da ilişkilendirerek, "...planlamanın çalışma disiplini gereği, TC'nin potansiyelleri, ulusal ve uluslararası sorunları gözetilerek karar verilecek ve uygulamaları belirleyecek ilk ölçeklerin" sınırlarını belirlemiştir. "Bunlar,

- DPT'nin planlama kararlarını doğanın sınırlarına uygun alacağı bölgeler - Nuts 1 Bölgeleri,

- TC tarihinde Umum Mufettişlikleri ve DPT'nin geçmiş bölgeleme çalışmalarını da veri olarak ülkenin ulusal güvenliğini gözetilen ve bundan sonra DPT'nin kararlarını mekânsallaştıracığı bölgeler
- Nuts 2 Bölgeleri,
- Bu bölgelerde sektörel yatırımlara yön veren bölgeler – Sektörlerin Yatırım Sınırlarıdır” (s. 211).

Efe, karar alma bölgeleri olarak 26 adet (ülkenin su havzaları), uygulama bölgeleri olarak da (Fırat Su Havzası alan büyüklüğü nedeniyle üçe bölündüğünden) 28 adet bölge belirlemiştir.

Fiziki planlama özde, kullanım ve mülkiyete konu olacak biçimde doğal kaynakları dağıtma ve ekonomi temelli olarak geleceği belirleme eylemi olması nedeniyle, siyasi bir eyleme alanı olarak tanımlanmakta ve doğrudan kültürel alanda insan zihninin kurguladığı normatif düzene tabi kılınmaktadır. Günümüzde küresel ölçekte yaşanmakta olan sorunların ana kaynağı Doğa'ya ve yaşama karşı oluşturulmuş bulunan bu yanlış felsefî duruştur.

Buna karşıt, doğa temelli oluşturulacak felsefî bir duruşun ilk eylemsel hamlesi, su havzası sınırlarına oturacak ekonomi, fizikî planlama ve yönetim hiyerarşilerinin kurulması ve plan kademelenmesinin buna uyumlu oluşturulmasıdır.

Sılaydın (2006) ile Efe'nin (2009) çalışmaları sonucunda ortaya çıkan somut bilgiler, istenen hiyerarşinin kurulabileceğini ve plan kademelenmesinin yapılabileceğini kanıtlamaktadır.

Sılaydın, “Nazım İmar Planı, yapılaşma kararının yer seçimi ve yoğunluk itibarıyla netleştiği ilk plan kademesidir ve mevcut işleyişte, üst ölçekli planların olmayışı da bu özelliğini güçlendirmektedir. Kısaca, kentsel mekân üretimi Nazım İmar Planları ile başlamakta ve yönlendirilmektedir. Dolayısıyla, yer seçimi ve yoğunluk kararları alınırken, plan türünün ölçeği gereği doğal veriler devreye girememektedir” (2006, s.132) saptamasını yaptıktan sonra, kendi önerisi olan planlama kademelenmesinde kent planlama ölçeği olarak, 1/5000 Nazım İmar Planlarını devre dışı bırakmıştır.

Sılaydın (2006), su ve karbon döngüsünün korunması amacıyla, “doğal sınırlara dayalı ve böylelikle ekolojik dengenin korunması adına karar alınmasını ve uygulanmasını olanaklı kılacak bir

üst plan kademelenmesi olarak” (s.63) bölge ölçeğinin gerekliliğine değinerek, havza sınırlarını en üst ölçekli fiziki planlama kademesi (havza planı) olarak belirlemiştir.

“Havzalar, su döngüsünün ve kaynaklarının korunabilmesi için temel alınması gereken doğal sınırları bize vermektedir. Su döngüsünün, karbon döngüsüne göre yere bağımlı niteliği ve 'su'yun doğal yollarla üretilemezliği, havza ölçekli planlamanın önemini ve ilk sırada yer almasının nedenini ortaya koymaktadır” (s.169).

Daha öncesinde, Atalay ve Mortan (2003) önerdikleri “Türkiye Ekolojik Bölge Sınırları” ile havza sınırlarını çakıştırarak 47 plan bölgesi oluşturmuş; her bir plan bölgesini de, kendi içindeki bitki örtüsü niteliğine göre yörelere ayırmıştır. Öneride, plan bölge ve yöre sınırları, diğer planlama kademelerini (bölge planı ve yöre planı) oluşturmaktadır. Böylelikle, mevcut planlama sürecinde doğal verilerin yönlendiriciliğinden bağımsız, Nazım İmar Planı kapsamında üretilen kentsel gelişim kararları için, hem üst ölçekli-bağlayıcı planlama kademeleri oluşturulmuş hem de Nazım İmar Planlarının hali hazırda taşıdığı bu görev Yöre Planlarına devredilmiştir. Sonuçta, “.tüm planlama kademelenmesi, birincil eşik olarak havzaya dayandırılmıştır” (s.186).

Sılaydın (2006)'ın, sırasıyla, Havza planı, Bölge planı ve Yöre planı şeklinde ilerleyen yeni planlama süreci önerisinin son kademesini Uygulama İmar Planı oluşturmaktadır. Belediyenin planlama yetkisi ise, kentsel gelişimin sınırı, yer seçimi ve yoğunluğuna ilişkin kararların Yöre Planında belirlendiği ve bu nedenle sadece “yapılaşmanın biçimine yön veren bir plan türü olarak” (s.182) üretilmesi önerilen, Uygulama İmar Planı ile sınırlandırılmıştır.

“Sonuçta, ekolojik dengenin korunması amacına yönelik, kaynak paradigmasına dayalı bir planlama geçiş etiği çerçevesinde², şehir planlama ehliyet sınırları içinde kalınarak, doğayı bütünsel olarak kavrama yetisine sahip ve ileride uygun ortam oluştuğunda, doğa ile ilgili diğer disiplinlerle ortak çalışmaya izin verecek bir planlama kademelenmesi oluşturulmuştur” (s.187).

Her iki tezde sözü geçen “bölge” terimi aynı ölçeği belirtmez; Efe'nin çalışmasında “bölge”, yaşamın sosyal ve ekonomik boyutlarını da kapsayan var olma alanlarında alınacak her türlü karar ve uygulamaların alanıdır. Sılaydın'ın bölge'si ise,

doğrudan fiziki planlama eylem alanında ele alınan “plan bölge”dir, ki alt bölge olarak da tanımlanabilecektir.

Böylece “Doğa Temelli Planlama Felsefesi”ne uyumlu planlama kademelenmesi çalışmaları,

- havza planı,
- bölge planı,
- alt bölge planı,
- yöre planı ve
- uygulama imar planı

olarak tamamlanmıştır. Fırat Su Havzası dışında, su havzaları ile bölgeler sınır/ölçek olarak çalışmaktadır.

Kırsal mekânda, doğal yaşamın korunması, doğal kaynakların paylaşımı, gelir düzenlemeleri, kırsal alanda arazinin korunması konularında etkili olan fiziki planlama aynı zamanda genel çerçevesi içinde, kırsal alanda kalkınmanın sağlanması için öne sürülen ekonomik ve sosyal bir politikadır.

Tarım ürünlerine, toprağa ve kaynak özelliği gösteren doğal elemanlara temellenen birinci sektör meta üretimini ve ekonomisini barındıran “kır” ile ikinci sektör endüstriyel meta üretimine ve ekonomisine temellenen “kent” arasında yaratılan yapay ikilem aynı zamanda kır ve kent arasındaki sosyal ve ekonomik dengesizliğin, yoksulluk ve işsizliğin, kentlerin çeperlerindeki plansız yapılaşmanın ve plansız ve kontrolsüz büyümenin nedeni olmuştur.

Çelik (2006), “Türkiye’de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi” konulu doktora çalışmasında yukarıdaki sorunların analizinden kalkarak, birbirini destekleyen kır-kent bütünlüğü içinde “ülke kaynaklarının daha tasarruflu kullanımını hedefleyen” ve su havzası sınırlarına oturan bir kırsal planlama model önerisinde bulunmaktadır.

Ölçek hiyerarşisi içinde, “Doğa Temelli Planlama Felsefesi”ne uyumlu fiziki planlama model önerisinin sorunsuz uygulanması ki sosyal ve ekonomi alanında pek çok şeyi de birlikte değiştirecektir, ancak insan zihninin buna uyumlulaştırılmasıyla mümkün olacaktır.

Çukur (2009) “Yeni Bir Toplumsallaştırma Sürecinin Mekânsal Anlatımı: Olanak ve Sınırları” konulu doktora çalışmasıyla anılan sorunun üzerine gitmiş ve uygulanabilir önerilerinin sınırlarını çizmiştir.

DİPNOTLAR

¹ Prof. Dr., senel.ergin@deu.edu.tr

² Hayvan eğitmenleri üzerine yaptığı çalışmasında Sutherland, bisikleti yeniden keşfederek, insanı “memeli hayvan” olarak tanımlamakta. Ancak henüz böyle bir bakış kazanmamış olanlara, eğlenceli biçemi için bu kitap başlangıç olarak önerilebilir.

Sutherland, Amy, Şamu Bana Hayat, Aşk ve Evlilik Hakkında Neler Öğretti-Hayvanlardan İnsanlar İçin Dersler, Kuraldışı Yayıncılık, İstanbul, 2008, ISBN 978-975-121-7.

³ Ekolojik Dengenin Korunması ve Sürdürülmesi Açısından Kentsel Sistemlerin Planlanması, Gündümlü Proje, D.E.Ü. - O.D.T.Ü. - İ.T.Ü. - TÜBİTAK / DEBAG / Proje No: 127 – G, 1996.

D.E.Ü. Çalışma Grubu – Peyzaj Planlama Çalışma Grubu Sorumlusu Prof. Dr.-Ing. Şenel ERGİN

“Ekolojik Denge Sorununda Ekolojik Bir Parametre: Karbon Bağlanması ve Mekâna Yansıtılması Olanaklarının Araştırılması”

⁴ Ergin,Ş., **Modernizm’in Kurgusu Bağlamında Peyzaj Planlama Bilim Alanının Konumsal Durumu ve Açık Bir Metin Olmayan Felsefesi, Peyzaj Mimarlığı 2. Kongresi, 25 – 27 Kasım 2004** Peyzaj Mimarları Odası - Ankara, Bildiri Kitabı, PMO yayını, 2004, ss. 8-18.

⁵ Şair Sezai Güneş’in “Kendime” başlıklı şiiri bu durumu çok güzel söze döküyor.

Güneş, S., **Farkındayım, Şiirler**, ISBN 975-98948-0-7, 1. Baskı, İzmir, 2004, s.8.

Kendime

Kendi kumaşımı kendim dokudum;
Kendi kitabımı yazdım, okudum;
Bülbüllerden âlâ nağme şakıdım;
Yine de kendimi var edemedim.
Varlığa aklımı yâr edemedim.

⁶ Efe, M., **Sosyo-Ekonomik ve Ekolojik Temelli Bölgeleme: Olanak ve Sınırları**, 2009.

Sılaydın, M.,B., **Şehir Planlamanın Paradigmatik Sorgulanması ve Ekolojik Dengenin Korunması**

Bağlamında Yeni Bir Süreç Önerisi, 2006.

Çelik, Z., **Türkiye’de Kırsal Planlama Politikalarının Geliştirilmesi**, 2006.

Çukur, D., **Yeni Bir Toplumsallaştırma Sürecinin Mekânsal Anlatımı: Olanak ve Sınırları**, 2009.

Yayınlanmamış doktora tezleri, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İzmir (Tezlerin tamamı Enstitünün web sayfasından indirilebilir).

ÇEVRESEL VE MEKÂNSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK AÇISINDAN KENTSEL PEYZAJ PLANLAMA YÖNTEM ÖNERİSİ

Ahmet Cengiz Yıldızcı, Prof. Dr. Peyzaj Mimarı, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Sultan Gündüz, Peyzaj Mimarı
Gülşen Güler, Şehir Plancısı, Araştırma Görevlisi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Ülkemizde yaşanan hızlı nüfus artışı ve kentleşme süreci doğal kaynakların kaybolmasına neden olmaktadır. Konut ve sanayi gelişimleri; turizm ve rekreasyon faaliyetleri; açık ocak maden işletmeciliği; karayoluna bağlı ulaşım sistemleri gelişimi; orman alanları, havzalar, kumullar, sulak alanlar üzerinde birçok kez geri dönüşü olmayacak boyutlara ulaşan tahribatlara neden olmaktadır. Doğal kaynaklar üzerinde gerçekleşen hasarların hızını ve boyutlarını artıran önemli etkenlerden biri de kentlerimizde gerçekleştirilen üst ölçekli planlama izdüşümlerinde öngörülemeyen değişim ve gelişmelerdir.

Ülkemizde Planlama hiyerarşisi içerisinde yerleşim alanlarının büyüklüklerine bağlı olarak değişen ölçeklerde ele alınan Çevre Düzeni Planı 1/100.000 veya 1/25.000 Nazım İmar Planı 1/5000 ve Uygulama İmar Planı 1/1000 ölçeklerde hazırlanmaktadır. Bu planların yapımında konuya çevresel ve mekânsal sürdürülebilirlik açısından yaklaşılması, doğal kaynakların uygun kullanımını sağlayacaktır. Gerek Çevre Düzeni İmar Planı gerekse Nazım İmar Planı yapımı sırasında doğal kaynaklara ilişkin detaylı analitik etütlerin yapılması gerekmektedir. Jeoloji, jeomorfoloji, toprak, su, orman, önemli doğa alanları gibi her bir doğal kaynak bileşeni özelinde

koruma önceliklerinin belirlenmesi, doğal sınırlayıcılar kapsamında önemli bir yönlendirici olan doğal risklerin tanımlanması ve yerleşim alanı bütününde doğal yapı temelli bütünleştirilmiş koruma kararları üretilmelidir. Yapılacak çalışmalar çevresel ve mekânsal sürdürülebilirlik analizleri çerçevesinde ele alınmalı ve planlamaya altlık olacak mekânsal sentezler ortaya konulmalıdır.

Bu etapta, planlamanın vazgeçilmez önemi olan yaşam destek sistemlerinin ve ekolojik koridorların tanımlanması, ayrıca doğal risk alanlarının da doğal sınırlayıcılar kapsamında değerlendirilmesi, gerek eşik aşan kentsel gelişmenin belirlenmesi gerekse bu alanlara yönelik kentsel tasarım aşamasına uzanan süreçte yürütülmesi gereken çalışmaların yönlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışmalar ile doğal sınırlayıcıların yönlendirdiği makro form kavramına girdi oluşturan yönetsel-mekânsal kararlar tanımlanmalı ve söz konusu kararlara yönelik çevresel sürdürülebilirlik ve kentsel gelişim stratejileri geliştirilmelidir. Ekolojik koridorların etkin yönlendiriciler olarak değerlendirildiği söz konusu aşama, alt ölçekli çalışmaların tümünde yönlendirici olabilecek doğal eşiklerin kentsel peyzaj planlama çalışmalarına yansıtılabilecek nitelikte olmalıdır.

Çalışmanın birinci etabında tarım alanları ve toprak kaynakları, orman alanları ve ekolojik değerler, yer bilimleri ve yeraltı kaynakları araştırmaları başlıkları altında doğal kaynaklara ilişkin detaylı analitik etütler yapılarak ve her bir doğal kaynak bileşeni özelinde koruma öncelikleri belirlenmeli ve doğal riskler tanımlanmalıdır. Bu aşamada, ayrıca, doğal sınırlayıcıların bütüncül olarak değerlendirilmesine olanak sağlamak üzere çalışma amacına uygun niteliklere sahip her bir doğal kaynak ölçütüne ilişkin sayısal veriler konu uzmanlarının değerlendirmeleri doğrultusunda mutlak korunması gerekli doğal kaynaklar; öncelikli korunması gerekli doğal kaynaklar ve doğal kaynakları sınırlı alanlar olarak üç sınıfta incelenebilir. Bu etabın son aşamasında, toprak, orman, yerbilimleri ve yeraltı kaynakları başlıkları altında değerlendirmeye alınan doğal kaynak alanlarındaki araştırmalar, CBS desteği ile karşılaştırılarak doğal kaynakların bir arada değerlendirilmesine olanak veren “Doğal Eşik Sentezi” üretilmelidir.

Tarım Alanları ve Toprak Kaynakları Analitik Etütleri

Tarım alanları ve toprak kaynakları 5403 sayılı toprak kanununa göre tarımsal arazi sınıflandırılması kapsamında incelenmelidir. (Tablo 1).

5403 SAYILI KANUNA GÖRE TARIMSAL ARAZİ SINIFLANDIRMASI		
JEJAND	AKK SINIFI	ARAZİ KULLANIM
Mutlaka Korunması Gerekli Alanlar (MKGA)	1+2 1+2+3 1+2+3+ 4+5+6 1+2+3+1+5+6+7	KURU MUTLAK, SULU MUTLAK ÖZEL ÜRÜN ARAZİSİ DİKİLİ TARIM ARAZİSİ ÇAYIR MERA ALANI
Öncelikli Korunması Gerekli Alanlar(ÖKGA)	3 (DERİNLİK C)	MARJİNAL TARIM ARAZİSİ
Tarımsal Niteliği Sınırlı Alanlar (TNSA)	4+5+6	MARJİNAL TARIM ARAZİSİ
Tarım Dışı Alanlar(TDA)	7 8	DİĞER ARAZİLER

Tablo 1.

Tabloda görüldüğü gibi; Mutlak Korunması Gerekli Alanlar (MKGA) :

- 1. ve 2. derece AKK sınıfı kuru mutlak, sulu mutlak tarım arazileri,
- 1., 2. ve 3. derece AKK sınıfı özel ürün arazileri,

- 1., 2., 3., 4., 5. ve 6. derece AKK sınıfı dikili tarım arazileri,
- 1., 2., 3., 4., 5., 6. ve 7. derece AKK sınıfı çayır-mera alanlarıdır.

Öncelikli Korunması Gerekli Alanlar (ÖKGA) :

- 3. (Derinlik C) derece AKK sınıfı marjinal tarım arazisidir.

Tarımsal Niteliği Sınırlı Alanlar (TNSA) :

- 4., 5. ve 6. derece AKK sınıfı marjinal tarım arazisidir.

Tarım dışı alanlar (TDA) :

- 7. Derece AKK sınıfı diğer araziler,
- 8. Derece AKK sınıfı diğer arazilerdir.

Tarım alanları ve toprak araştırma sentezi bu ilkelere doğrultusunda hazırlanmalıdır.

Orman Alanları ve Ekolojik Değerler Analitik Etütleri

Doğal, kültürel, sosyal peyzaj kaynak değerleri analizi kapsamında; çeşitli koruma statüleri altında yönetilen alanlar, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile belirlenen sit ve rekreasyon alanlarıyla ve estetik kaynak değerlerine sahip, halkın piknik ve kamp kullanımına açık, ormanlık alanlar değerlendirmeye alınmalıdır.

Bitki Örtüsü Analizi kapsamında ise geniş yapraklı ormanlar, iğne yapraklı ormanlar, karışık ormanlar, fundalıklar, ağaçsız orman toprakları, orman dışı alanlar incelenmelidir. Çalışma kapsamında çevrebilimle ilgili ve biyolojik yönden önemli doğal yaşam mekânları olan biyotoplarda (ekosistem) yaşayan flora ve faunaya ait türler belirlenmelidir. Uluslararası sözleşmelere göre ve biyolojik çeşitlilik açısından önemli olan ve korunması gereken endemik bitki türleri ve hayvanlar belirlenmelidir. İnceleme konusuna yönelik olarak gerçekleştirilen araştırmaların sonuçları “Orman Alanları ve Ekolojik Değerler Doğal Eşik Sentezi” hazırlanmalıdır.

Yer Bilimleri Analitik Etütleri

Kent bütününe içeren yerbilimleri çalışmaları, jeoloji, jeomorfoloji, hidroloji, hidrojeoloji, mü-

Jeomorfoloji	Yamaç Eğimleri, Yükselteler, Yamaç Yönelimleri
Hidrojeoloji	Yer altı suyu Havzaları, İşletilen Memba Suyu Kaynakları, Yeraltı suyunun Yüzeye Yakın olduğu yerler ile Karstik Alanlar ve Sismotektonik veri olarak kenti etkileyebilecek Aktif Faylar, Zemin Büyütmeleri, Deprem Açısından Riskli Alanlar, Sıvılaşma Potansiyeli Olan Bölgeler, Kıyı Dolgu Alanları, Tsunami Riski Olan Bölgeler
Jeoloji	Litolojik Özellikler, Zeminlerin Davranışı, Kayaçların Ayrışma Durumu, Ana Fay ve Ezilme Zonları, Kütle Hareketleri ve Kaya Düşme Riski Taşıyan Alanlar
Hidroloji	Barajlar, Göller, Göletler, Akarsular ve Dereler, Sazlık ve Bataklik Alanlar, Taşkın Alanları ve bunların koruma kuşakları

Tablo 2. Yer Bilimleri Kapsamında Ele Alınması Gerekli Konular

hendislik jeolojisi ve deprensellik konularında yapılan analizleri ve bütünsel değerlendirmeleri kapsamaktadır (Tablo 2).Yer Bilimleri araştırmaları kapsamında gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda üretilen ve plan kararları üzerinde etkin olan sentezlerden biri olan “Jeolojik Açıdan Yerleşime Uygunluk Doğal Eşik Sentezi” ayrıntılı jeoteknik etüt gerektiren alanlar, önlemleri yerleşilebilir alanlar, yerleşim yasaklı alanlar başlıkları altında gruplandırılmaktadır.

Yeraltı Kaynakları Analitik Etütleri

Yeraltı kaynakları araştırmaları başlığı altında her türlü madencilik faaliyetine konu olan alanlar ile kaynak potansiyeli gösteren alanlar incelenerek sonuçta elde edilen bulgular plan kararları için temel olacak bir veri katmanı olarak “Yeraltı Kaynakları Doğal Eşik Sentezi” başlığı altında mutlak ve öncelikli korunması gereken maden alanları ile sınırlı maden alanları belirtilmektedir.

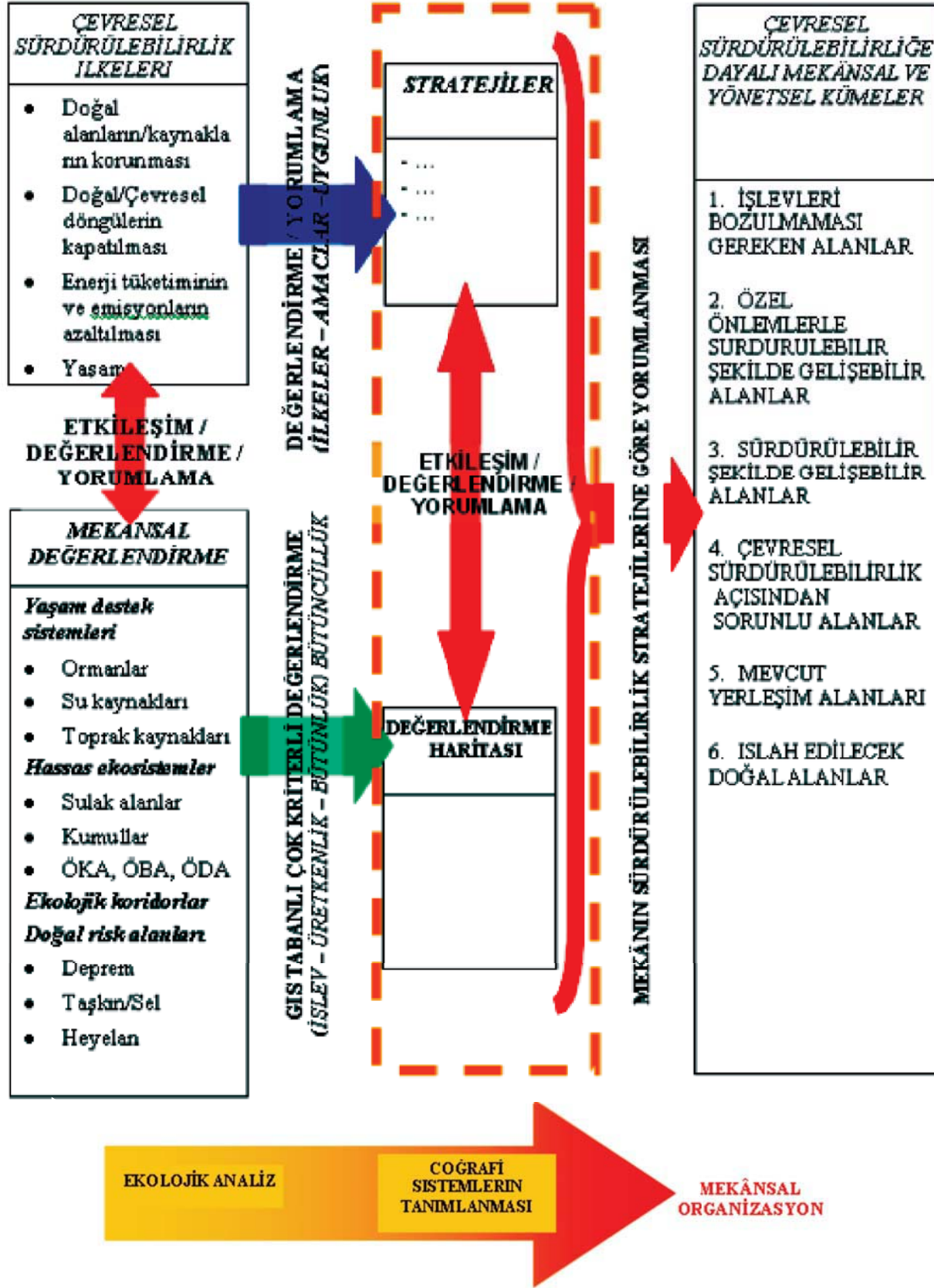
Tarım	Orman	Yer Bilimleri	Yeraltı Kaynakları
Mutlak Korunması Gerekli Alanlar (MKGA)			
<ul style="list-style-type: none"> • Kuru mutlak ve sulu mutlak AKK sınıfı: 1 + 2 • Özel ürün arazisi AKK sınıfı: 1 + 2 + 3 • Dikili tarım arazisi AKK sınıfı: 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 • Çayır ve Mera alanları AKK sınıfı: 1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 + 7 	<ul style="list-style-type: none"> • Orman Kadastral Alanları • Muhafaza Ormanları • Orman İçi Dinlenme Alanları 	Yerleşime Uygun Olmayan Alanlar <ul style="list-style-type: none"> • Baraj Mutlak ve kısa mesafe alanları • Dere koruma kuşakları • Aktif heyelan bölgesi • Kaya düşme riskli Alanlar • İşletilen memba suyu alanları 	<ul style="list-style-type: none"> • Kum-akıl • Kırmataş • Silis kumu • Kuvarsit • Seramik • Bentonit • Kömür • Yapıtaşı
Öncelikli Korunması Gerekli alanlar (ÖKGA)			
<ul style="list-style-type: none"> • Marjinal tarım arazisi AKK sınıfı: 3 (derinlik C) 	<ul style="list-style-type: none"> • Özel orman alanları • Kadastro geçmeyen ancak orman vasfı olan alanlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Alüvyon ve yeraltı suyu yüksek alanlar • Tusunami riskli alanlar • Dolgu alanları • Potansiyel ve iyileştirilmiş heyelan bölgeleri, taşkın riskli alanlar, sıvılaşma riskli alanlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Kırmataş • Yapıtaşı • Kum-akıl • Kömür
Doğal Kaynakları Sınırlı Alanlar			
<ul style="list-style-type: none"> • Marjinal tarım arazisi AKK sınıfı: 4 + 5 + 6 • Diğer araziler AKK sınıfı: 7 + 8 	<ul style="list-style-type: none"> • Doğal Değerleri kaybolmuş 2B alanları 	<ul style="list-style-type: none"> • Ayrıntılı Jeolojik Çalışma Gerektiren Alanlar 	<ul style="list-style-type: none"> • Kömür • Yapıtaşı • Kırmataş

Tablo 3. Doğal Eşik Sentezine Veri Olan Doğal Kaynaklar

Doğal Eşik Sentezi

Her bir doğal kaynak elemanı özelinde yapılan çalışmaların tamamlanmasını takip eden süreçte;

tarım, orman, yer bilimleri, yeraltı kaynakları ana başlıkları altında ele alınan doğal kaynaklar ve harita oluşumuna temel olan mutlak ve öncelikli korunacak alanlar ile doğal kaynakları sınırlı alanlara

Şekil 1. Çevresel ve Mekânsal Sürdürülebilirlik Açısından

ilişkin bilgiler Tablo 3’de sunulan yaklaşım doğrultusunda değerlendirilmelidir.

Tablo 3’te görüldüğü üzere Tarım, Orman, Yer Bilimleri ve Yeraltı Kaynakları koruma öncelikli sınıflandırmaya tabi tutularak çevresel ve mekânsal sürdürülebilirlik değerlendirme çerçevesinde ele alınmalıdır.

Çevresel sürdürülebilirliğe dayalı mekânsal ve yönetsel kümelerin ve çevresel mekânsal sürdürülebilirlik stratejilerinin de tanımlandığı söz konusu çalışma etabında izlenecek yöntem Şekil 1’de görülmektedir.

Kentsel Peyzaj Planlama Yöntemi

Şekil 1’de de şematik olarak görüldüğü gibi çevresel sürdürülebilirlik çalışması; sürdürülebilirlik kavramının ve ilkelerinin ortaya konulması, çevresel sürdürülebilirlik çerçevesinde mekânsal değerlendirmelerin yapılması ve stratejilerin tanımlanması, çevresel sürdürülebilirliğe dayalı mekânsal ve yönetsel kümelerin (mekânsal organizasyonun) oluşturularak tanımlanması olmak üzere başlıca üç aşamada gerçekleştirilmelidir.

İlk aşamada, sürdürülebilirlik kavramı ve ilkeleri kent için mekânsal sürdürülebilirlik değerlendirmesinin yapılması ve stratejilerin tanımlanması süreçlerini yönlendirecek ve ortak bir dilin oluşmasına elverecek nitelikte tanımlanmalıdır. Söz konusu tanımlamalar mekânsal değerlendirmenin temellerini de oluşturmalı, ekolojik koridorları ve hassas ekosistemleri içinde barındıran yaşam destek sistemleri (koruma yaklaşımı) ve deprem, heyelan, taşkın, dolgu zemin gibi jeolojik riskleri tanımlayan doğal risk alanları (sakınım yaklaşımı) başlıkları altında toplanan doğal sınırlayıcılar çalışmanın ilerleyen aşamalarında başlıca yönlendiriciler olacak şekilde ele alınmalıdır.

Doğal sınırlayıcıların belirlenmesi çerçevesinde yürütülen çalışmalar;

- 1/100.000 ölçeğinde,
- Kent sınırları içinde,
- Doğal yapıya ilişkin haritaların ve raporların altlık olarak kullanılmasıyla gerçekleştirilmelidir.

Bütüncül bir yaklaşımın etkin olduğu çalışma sürecinde;

- Doğal/ekolojik yapı hassasiyet analizi yapılmalı,
- Doğal/ekolojik bütünlük gösteren alanlar belirlenmeli,
- Elde edilen veri katmanı doğal risk alanları veri katmanı ile bir arada irdelenmeli ve
- Yaşam destek sistemleri ile ekolojik koridorlar tanımlanmalıdır.

Yaşam destek sistemleri ile ekolojik koridorlar veri katmanının mevcut arazi kullanım veri katmanı ile bir arada ele alınması sonucu, çevresel sürdürülebilirlik açısından sorun olarak ön plana çıkan ve doğal yapı üstünde baskı oluşturan kullanımlar değerlendirilmeli ve makro form çalışmasına girdi oluşturacak ‘Çevresel Mekânsal Sürdürülebilirlik Sentezi’ elde edilmelidir.

KAYNAKÇA

YILDIZCI, A. C. ve diğerleri. “The Impact of Natural Thresholds for Urban Landscape Planning of the City of İstanbul”, **Le Notre Spring Workshop Vienna**, May 18-21 2006.

BİMTAŞ (İMP). **İstanbul Belediyesi Nazım İmar Planı Analitik Etütler İşi İhalesi raporu**, 2006.

KENT KÜLTÜRÜNÜN YOK EDİLDİĞİ ORTAMDA MEKÂN KÜLTÜRÜNÜ OLUŞTURMAK?

Oktan Nalbantoğlu, *Bilkent Üniversitesi, GSTMF, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü*

Kent kültürü, süreç içinde oluşan yaşam kesitlerinin bir birikimidir. Azımsanmayacak bir zaman olgunluğuna ve görgüye ihtiyaç duyar. Kent kültürü ortak üretim alanları ve yaşam ortamları ister. Kent insanında süreç içinde oluşan kentlileşme bilinci, bulunduğu mekâna ve kente aidiyet hissini oluşturur. Bu aidiyet bilinci kentte yaşayanları “yer” e bağlar. Bu anlamdaki yer kavramı kimliği olmak, bir geçmişe sahip olmak olarak tanımlanabilir. Kentler yaşayan organizmalardır. İçinde barındırdıkları hemşerileri ile gelişirler, yönlenirler, kültürel çevrelerini oluştururlar. Bu bağlamda kentin geleceğini içinde yaşayan insanların kararları ve davranış biçimleri belirler. İnsanların zaman içinde oluşturdukları yaşam biçimi fiziksel mekâna yansır.

Kent yaşamına uyum sağlayamayan insan çevresini de yadırgamaya başlar. Kentsel çevreye adapte olamadığında kenti tahrip etmeye, kenti kendi yaşam kültürü formatına sokmaya çalışır.

Bugün kentlerimizin neredeyse tamamında özellikle tarihi kent merkezlerinde bilinçli bir kentsel çevre tahribatı yaşanmaktadır. Bu tahribatın bir kısmı kendisini kentin yeni sahipleri olarak gören bir grup tarafından oluşturulurken, diğer kısmı idare edenler (siyasi erk) tarafından çoğu zaman bilinçli olarak gerçekleştirilmektedir. Özellikle göçle bir-

likte genişlemeye zorlanan kentler üzerilerindeki bu baskıyı bazen kaçak yapılaşmayla, kentsel açık ve yeşil alanlarını feda ederek, yasal yollar zorlandığında ise özellikle merkez olma durumunda, tümüyle yenilenerek karşılamak durumunda kalmaktadır.

Kent merkezlerinde yaşanan bu denli dönüşüm hareketleri kente kimliğini veren, kentle uzun yıllara dayanan ilişkisi olan kentin gerçek sahiplerini merkezden çekilmeye zorlamaktadır. Kentin eşrafı kente kimliğini veren hatıralarını da yanlarına alarak çoğunlukla kentin dışında yalıtılmış yaşam mekânlarına kapanmakta, kentin kamusal alanlarını savunmasız bırakmaktadır. Durum böyle olunca yerleşik kent kültürü büyük bir nüfus hareketi ve hızıyla kentlere akan taşrayı kentleştirecek nitelik ve güçten yoksun kalmakta, taşra kültürü giderek kent kültürüne egemen olmaktadır.

Yalnız şunu da göz ardı etmemek gerekir. Toplum olarak (tarihten gelen alışkanlıklar, gelenek ve görenekler gibi sebeplerin de etkisiyle) kentsel açık alan kullanma kültürüne sahip değiliz. Sırtımızı sürekli olarak dış mekâna dönmek gibi bir alışkanlığımız bulunmakta. Yapılarımızın içi ile ilgili her türlü iyileştirmeyi yaparken, yapının dışına çıktığımızda yapının içinde bulunduğu kültürel çevreyle veya kamusal alanla hiç ilgilenmeyiz. Dış mekân

estetikliğini bizim adımıza başkalarının düşünmesini isteriz. Hatta çöplerimizi sokaklara süpürürüz. Konutlarımızın veya iş yerlerimizin dış duvarlarını sıvamayız veya boyamayız. Kentsel mekân bizim ilgi alanımızın dışındadır.

Meydan kavramıyla daha yeni tanışmaya başladık. Kentsel boşluk olarak tanımlayabileceğimiz açık alanlara meydan isimleri koyarak meydanlar oluşturduğumuzu sanıyoruz. Bugün bile gerçek anlamda meydanlarımızın sayısı bir elin parmaklarını geçmez. Mevcut meydanlarımızı da hoyratça trafiğe, yapılaşmaya (özellikle dışa kapalı alışveriş merkezlerine) kurban ederiz. Meydanlar kentlerin sahipsiz boşlukları olarak kalır, durulan yer olmaksızın çıkıp geçilen mekânlar haline gelirler. Oysaki kent meydanları kentli olmanın, kentli gibi davranmanın ve kente sahip çıkmakla ilgili görgülerin deneyimlendiği buluşma, toplanma ve sosyalleşme alanlarıdır. Sosyolojik anlamda her birisi birer iyileştirme merkezidir. Meydanlar her kültürden, her gelir grubundan insanın eşitçe temsil edildiği yerlerdir aynı zamanda. Kent ve çevre ilişkisinin sağlıklı olarak kurgulanabileceği kentsel eğitim ve görgü mekânlarıdır.

Kentsel yeşil alanlar ise kentin tümüne hizmet eden özellikle yaşam alanlarını çevreleyen, kentlinin rekreasyon ihtiyacını karşılayan, aynı zamanda kentin ekolojik dengesini sağlayan yaşamsal boşluklardır. Yeşil alanlar tıpkı meydanlar gibi insanları dinlendirip eğlendirmenin yanı sıra kentsel davranışlarını da etkiler. Çevre kültürünün oluşmasına katkı sağlar. Bizim gibi yeşil alan miktarı yetersiz kentlerde çevre bilincini oluşturmak da oldukça zor olur. Çevre bilinci gelişmemiş toplumlarda bireyler çevreleriyle uyumlu ilişki kuramaz ve çevresine zarar vermekte bir sakınca duymaz. Bu tip ortamlarda insanlar dinlenme / eğlenme ihtiyaçlarını karşılamak için daha farklı mekânlar aramaya başlarlar. Bu ihtiyaçlarını da çoğunlukla büyük alışveriş merkezlerinde gidermeye çalışırlar. Yapay sokaklar ve bahçelerde gezinerek dinlendiklerini, rahatladıklarını düşünürler. Bu tip yanılsamalar insanları çevreden daha fazla uzaklaştırır. Çevreyle sağlıklı ilişki kuramayan, çevresini geliştiremeyen veya çevreyle ilgili talepte bulunmayan insan çağdaş kent kültüründen de uzaklaşır.

Bizim gibi yeşil doku yoksunu ülkelerde çevre bilincini oluşturmak oldukça zordur ve uzun bir sürece gereksinim duyar. Bu dramatik ortama rağmen hala çevre ve sanat eğitimi toplum tarafından

gereksiz ve önemsiz olarak görülen, üniversitelerin hiç bir bölümünü kazanamayanların son çare olarak sığındıkları yer özelliğindedir.

Peki, bu hale nasıl geldik? Nasıl oluyor da üzerinde binlerce yıllık uygarlık izleri taşıyan, doğal ve kültürel peyzaj zengini bir coğrafyanın insanları olarak bu kadar çirkin kentler inşa ediyoruz? Nasıl oldu da sokaklarıyla, avlularıyla, taşlıklarıyla denge ve sürdürülebilir kent kavramlarına ilham kaynağı olan Anadolu kentleri ve bu kentlerde yaşayanlar olarak yaşanabilir kent normlarından ve parametrelerinden bu kadar uzaklaştık?

Bu sorunun cevabının önemli bir kısmını Türkiye'deki kentsel planlama geleneğinde bulabiliriz. Bizdeki planlama yaklaşımı ağırlıklı olarak mülkiyet ve ulaşım sorunlarına odaklanmakta, kentsel çevre standartlarını ve kalitesini artırma işlevini dışlamaktadır. 1980'li yıllara kadar kentlerin temel sorunu imar ve ulaşım iken bugün önceliği kentsel yeşil sistemler ve dış mekân kalitesinin artırılması konuları almaktadır.

Ancak günümüz konvansiyonel imar planlaması anlayışıyla kentlerin geleceğine ait senaryoların oluşturulması, kimlik arayışları ve kent peyzajlarını önemseyen, yaşanabilir kentsel alan hiyerarşisinin kurgulanması oldukça zordur. Türkiye'deki kentsel planlama söyleminin ve eyleminin ciddi bir dönüşüm sürecine girmesi ve planlama yaklaşımının yeniden kurgulanması kaçınılmaz görünmektedir. Yeni planlama anlayışının kent kimliği, belleği ve coğrafyası ile kentsel yaşam kültürü konularına gereken önemi vermesinin ve kendisini dönüştürmesinin zamanı gelmiştir.

Matematiksel hesaplara dayanan bir anlayışla içinde bulunduğu coğrafik koşulları, morfolojileri, mekân kültürleri farklı olan kentlere aynı tip imar planı anlayışını dikte ettirmek kent kimliğini ve belleğini yok etmektedir. Kentsel yapıların ve açık alanların çoğu "yer" den bağımsız olarak her "zemin" de yer alabilir biçimde tasarlanmakta, "yerellik" anlayışı tiyatro dekorunu anımsatan tarzda cephe ve yüzey oyunlarına indirgenmektedir.

Diğer bir faktör modern mimarlık veya uluslararası mimarlık olarak tanımlanan bir anlayışın küreselleşme baskısı altında mimariyi "yer" den uzaklaştırarak her yerde olabilecek bir anlayışla kentler üzerinde oluşturmuş olduğu kimliksizleştirme baskısıdır. Tek tek, parsel bazında tasarlanan ve haya-

ta geçirilen yapılar bir araya geldiklerinde anlamlı bir bütün oluşturamamakta, özellikle İstanbul gibi tarihi kentlerin silüetlerinde derin yaralar açmaktadır.

Bu yaklaşım içinde peyzaj mimarlığı çoğu zaman bu sürecin tamamlayıcı bir unsuru olmakta, katı imar kuralları çerçevesinde ağaç ve otopark hesabı gibi matematiksel hesaplarla kentsel vurguya destek olmaktadır. Durum böyle olunca birbirlerinden bağımsız parseller kentsel bütünü oluşturamamaktadır. Aynı şekilde parsel aralarında sıkışmış yeşil alanlar bir araya geldiklerinde kentsel yeşil alan sistemine hiç bir katkı sağlayamamaktadır. Kamusal alan söylemleri mevcut sistem içinde hoş bir dilekten öteye geçememektedir. Burada sorun açıkça bir planlama sorunudur. Mülkiyetle gelen parçalanma kentsel ölçekte kamusal alan oluşturmayı çoğu zaman olanaksızlaştırmaktadır. İnsanlar yeşil alan ihtiyaçlarını kendi küçük parselleri içinde gidermeye çalışmaktadır. Dolayısıyla kentsel çevre kavramı bir üst kimlikten çok parsel ölçeğine indirgenmiş olmaktadır.

İmar planlarının kenti sadece belirli bölmelere ayırması ve her bir bölümü çoğu zaman tek tip yapılaşma ilkesine bağlı olarak geliştirme çabaları artık tam çalışmamaktadır. Sadece TAKS ve KAKS vererek kentsel mekân kurgusu oluşturmak mümkün değildir. Mevcut imar yasası ile plancının hayal dahi edemeyeceği kentsel mekânlarla karşılaşma ihtimali oldukça fazladır. Bu durum kentin denetimsiz ve öngörüsüz gelişim sürecine girmesine neden olmakta, kentsel süreklilik, kent görünüşü, mekân kalitesi konularını tesadüflere bırakmaktadır.

Aynı durum kentsel açık ve yeşil alan yaklaşımları için de söz konusudur. Günümüz planlama çalışmalarında her ne kadar doğal ve kültürel kaynaklara ve eşiklere ilişkin koruma-kullanım dengesi gözetiliyor ve plan kararları bu doğrultuda üretiliyor söylemi sıklıkla duyuluyorsa da arazi kullanım yönetimi ve kararlarının alınmasında temel oluşturan peyzaj planlarının yoksunluğu söz konusu söylemin içinin yeterince doldurulmadığı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Yaşanabilir kentleşme olgusunun en önemli unsuru çevrebilim tabanlı kentsel planlama sürecinin başlatılmasıdır. Sadece park ve dinlenme alanları tanımlamasıyla kent planlama sürecinin tamamlanması mümkün değildir. Kent planlarında doğal

eşikler ve ekolojik verilerle doğal ve kültürel peyzajların doğru yorumlanması ve tanımlanmasının yanı sıra kentsel açık ve yeşil alan sürekliliğinin ve sisteminin kurgulanması da önemlidir.

Sorunun çözümünü salt planlama disiplini içinde aramak yanılı olacaktır. Sorunların karmaşıklığı ister istemez farklı kentsel aktörleri bir araya getiren çözüm yollarının ve süreçlerinin işletilmesini gerektirmektedir. Bu süreç mimarlık, mühendislik ve hukuk konularına kafa yoracak, kentsel mekânı sosyal, fiziksel ve ekonomik açılardan irdeleyecek bir tasarım ortamına ihtiyaç duymaktadır. Bu süreç planlama ile mimarlık (mimari, peyzaj mimarlığı, endüstri ürünleri tasarımı) arasında içerik ve ölçek açısından bir ara kesit oluşturan “kentsel tasarım” sürecidir. Planlama ile tasarım arasında kalan bu “gri bölge” ancak “kentsel tasarım” süreci ile doldurulabilir.

Kentsel tasarım projeleri bir yandan yapının üzerinde konumlandığı fiziksel zemini tanımlarken, öte yandan yapılar bütünü oluşturacağı kentsel silüetle ilgilenmektedir. Aynı zamanda yapı bütünü için belirleyici olabilecek daha geniş “çevre”leri ve “kamusal alan”ları tanımlamaktadır. Kentsel tasarım projeleri üst ölçekteki peyzaj planlarıyla uyumlu çevre tasarımında girdi oluşturacak iklim, kültür, coğrafya, bitki örtüsü gibi kentin ait olduğu konumun tüm özelliklerini kapsar.

Buna karşın gerek yasalarla tanımlanmamış olması, gerekse mesleki tutuculuk nedeniyle kentsel tasarım eylem alanı bir türlü kamu özelinde örgütlenememiştir. Doğal olarak örgütlemenin temel koşullarından birisi olan talep de bir türlü oluşturulamamıştır. Aslında 1990’lı yıllardan başlayarak özellikle yerel yönetimlerin sihirli bir sözcük gibi dillerinden düşürmedikleri kentsel tasarım, ölçek ve içerik olarak planlama süreçlerinin içerisinde kendisine ait bir özgürlük ortamı bulamamıştır.

Hâlbuki son yıllarda kentsel sorunların aşılması, sorunlara ekonomik, sosyal ve fiziksel çözüm yollarının bulunması amacıyla kamu tarafından açılan ulusal ve uluslararası yarışmaların üst başlıklarını “kentsel tasarım projeleri” oluşturmaktadır. Ancak elde edilen projeler yasal bir zemine sahip olmadığı için kısa bir sürede geçersiz kalmakta ve bir türlü hayata geçirilememektedir.

Ülkenin arşivi çöpe atılan veya hasıraltı edilen kentsel tasarım projeleriyle doludur. Yarışma pro-

jelerinin büyük çoğunluğu kamusal alanları önemseyen, kentsel açık ve yeşil alan sistemlerini kurulamaya çalışan, daha çok peyzaj odaklı kentsel tasarım projeleri olduğundan ve kentsel getiriden çok kentsel sürdürülebilirliği gözeten projeler olduğundan kamu ve özel sektör tarafından yeterince cazip bulunmamış, sadece kamuoyuna şirin görünme çabalarından öteye geçememiştir.

Çevre odaklı kentsel tasarım projelerine örnek olarak yakın zaman dilimlerinde sonuçlanmış ancak bir türlü uygulama şansı bulamamış, kent – çevre ilişkilerini önemseyen, kamunun getirim beklentilerini karşılayamamış üç farklı yarışma projesinden söz edilebilir.

Bunlardan birisi Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı tarafından 2001 yılında sonuçlandırılmış olan “Ankara-Gölbaşı Özel Çevre Koruma Bölgesi, Doğa parkı ve Çevresi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Proje Yarışması”dır. Üzerinden dokuz yıl geçmiş olmasına rağmen dünyanın sayılı sulak alanlarından birisini oluşturan Mogan Gölü ve çevresini çarpık kentleşme baskısından kurtaracak, Ankara'nın en büyük doğa parkı projesini maalesef özel çevreleri korumak adına örgütlenmiş bir kurum ve kurumun bağlı olduğu bakanlık gerçekleştirememiştir. Uygulamaya temel teşkil edecek uygulama projelerine dahi teşebbüs edilmemiştir.

PROJELER...

Diğer bir örnek İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2007 yılında sonuçlandırılmış “Maltepe Bölge Parkı Fikir Projesi Yarışması”dır. Yaklaşık 550 hektar Alana sahip İstanbul'un en büyük açık ve yeşil alanının tüm kente hizmet edecek bir bölge parkı haline dönüştürülmesi de halen mümkün olamamıştır. Belediye başkanının büyük bir hevesle, kısa zamanda İstanbul halkının kullanımına açmayı düşündüğü ve tamamlandığında kentsel ölçekte İstanbul yeşil alan sisteminin omurgalarından birisini oluşturacağını belirttiği proje de benzer projelerde olduğu gibi ne yazık ki bir türlü hayata geçirilememiştir.

PROJELER...

Son örnek Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından 2008 yılında sonuçlandırılmış “Uludağ Milli Parkı I. ve II. Gelişim Bölgeleri Peyzaj Planlama, Kentsel Tasarım ve Mimari Proje Fikir Yarışması”dır. Uludağ Milli Parkı'nın geleceğini yakından ilgi-

lendiren ve meslek örgütleri tarafından da yakından takip edilen süreç sonucunda seçilen projenin uygulanması konusunda bakanlığın hiç bir girişimi olmamıştır. Buna karşın birinci projeye aykırı, kapalı kapılar ardında planlama çalışmalarına başlanmış olduğu bilgisi kamuoyuna yansımıştır.

PROJELER...

Böyle bir ortamda “kent” ten ve “çevre” den söz etmek ne kadar mümkündür?

KAYNAKÇA

B. Dalokay, A. Güzer, “Kültürel Çevre Kültürsüzlüğü”, **Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu**, A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1996.

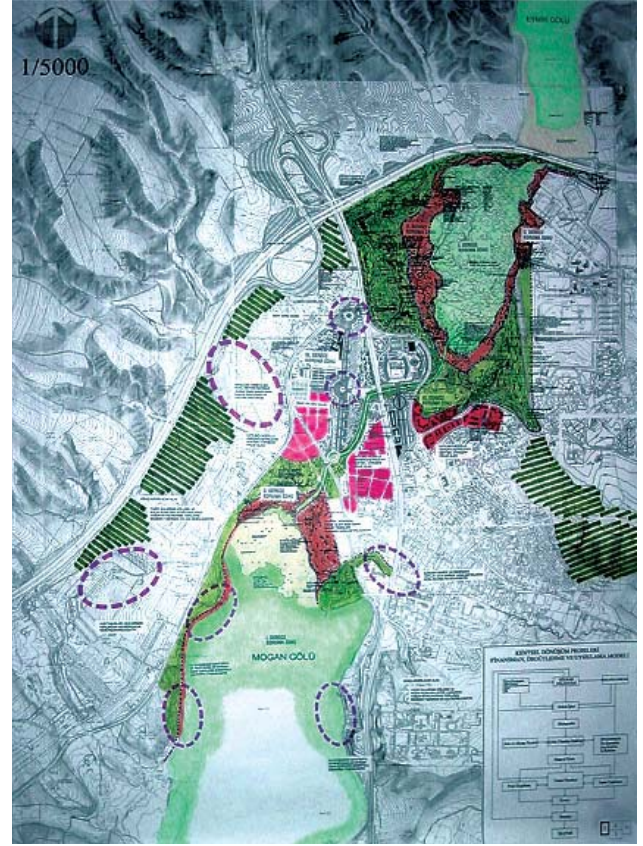
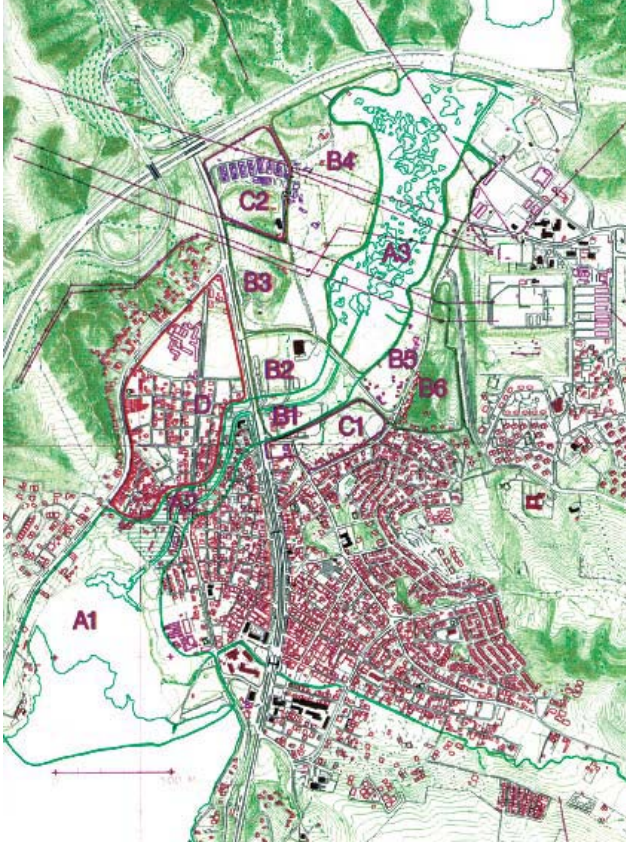
O. Nalbantoğlu, S. Teber, “İdeolojik Kamusal Mekan Tartışmaları Arasında Kent ‘Yer’ Belleğinin Yok Edilmesi”, **Peyzaj Mimarlığı 2. Kongresi**, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, Ankara, 2004.

O. Nalbantoğlu, B. Dalokay, “Çağdaş Kent Mekanlarında Tasarım ve Uygulama İlişkileri; 1980 Sonrası Kentsel Açık Alan Uygulaması Üzerine Bir Araştırma”, **Peyzaj Mimarlığı 2. Kongresi**, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, Ankara, 2004.

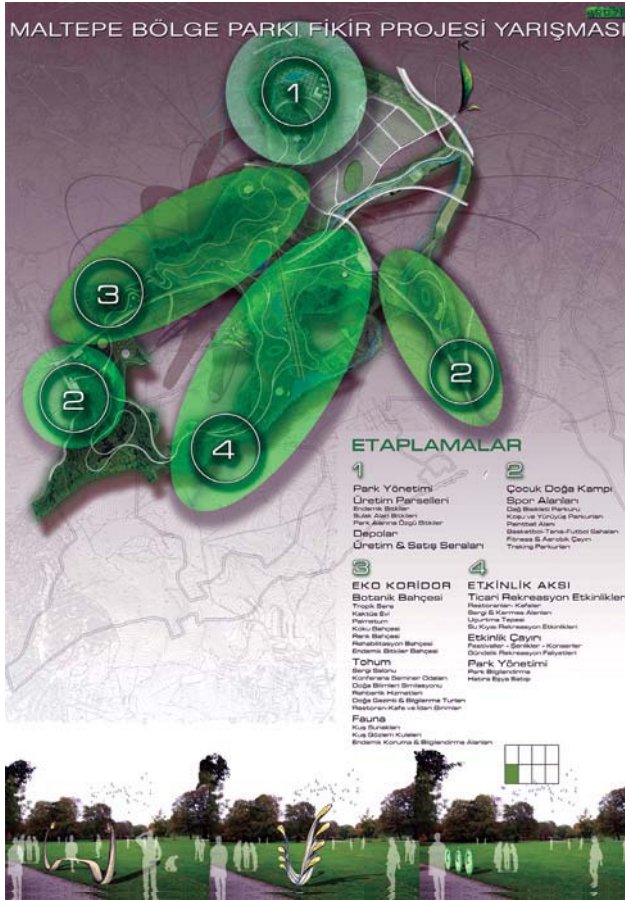
A. Oruçkaptan, O. Nalbantoğlu, “Batman Kenti Özelinde Ülkemizin Mevcut Planlama Yaklaşımına Peyzaj Mimarlığı Penceresinden Eleştirel Bir Bakış”, **Batman 1. Kent Sempozyumu**, Batman, 2009.

A. Vardar, **Kentsel Tasarımın Farklı Çehreleri, Kentsel Tasarım, Planlama**, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını, Ankara, 2007.

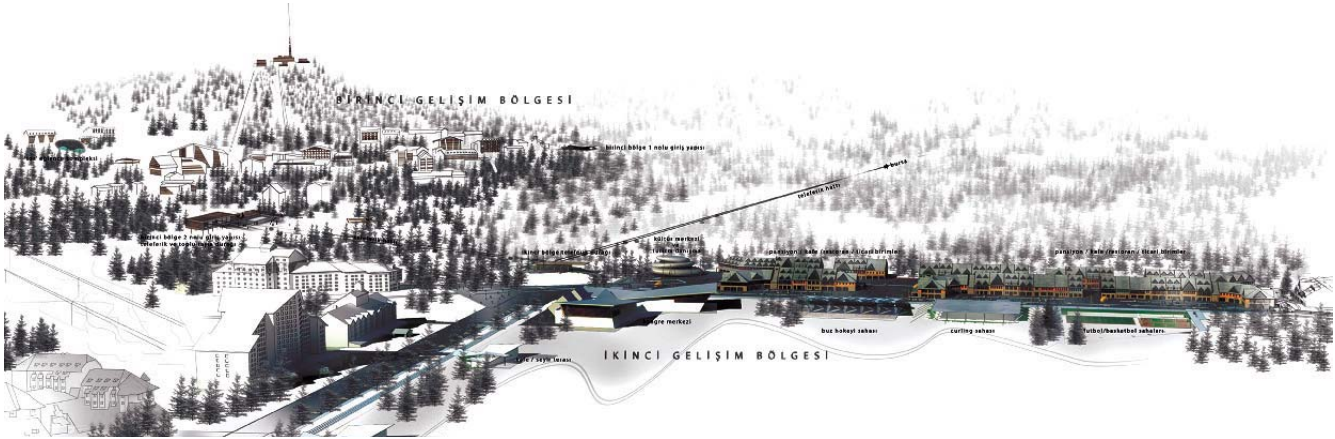
GÖLBAŞI FİKİR PROJESİ YARIŞMASI

MALTEPE BÖLGE PARKI FİKİR PROJESİ YARIŞMASI

ULUDAĞ FİKİR PROJESİ YARIŞMASI

KENTLER YÜZYILININ “KENTSEL ALT EVRENİ” OLARAK “PEYZAJ”

Bahar Başer

İnsanın yerleşik düzene geçişi, her ne kadar savunma ve ekonomik düzen arayışından kaynaklanmış olsa da gerçekte bir arada yaşamının altyapı erişimine sağladığı kolaylıktan ileri geldiği de söylenebilir. Bugün dünya nüfusunun giderek arttığı ve neredeyse bu nüfusun yarıdan fazlasının yaşamak için kentleri seçtiği “kentler yüzyılı” nda yaşıyoruz.

Bugünün coğrafyası üzerinde insanın planlı ya da plansız müdahalesi sürekli olarak etki alanını genişletmektedir. 21. yüzyılın giderek artan insan nüfusunun çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılamak üzere mevcut kentler metropollere dönüşmekte, küçük ölçekli yerleşmeler de sınırlarını esneterek kent görüntüsüne bürünmektedir. Her geçen gün ivmesini arttıran kente göç eğiliminin sonucunda kentlerin sınırlarını eriterek hızla genişlemesinin nedeni, başlangıçta yerleşik düzene geçilmesinin nedeninden pek de farklı değildir. İlkesel bir yaklaşımla kentler, insan toplumlarının tüketime dayalı ilişkilerinin sürdürülmesini sağlayan fiziksel, sosyal ve çevresel altyapı birimlerinin kontrollü bir biçimde erişilebilirliğinin sağlandığı yaşama ortamlarıdır. Teknolojinin insan hayatının ayrılmaz bir parçası olarak tüm üretim ve tüketim ilişkilerini biçimlendirdiği günümüzde, kentleşme ve kentte yaşama isteği de bu bağlamda kaçınılmaz bir sonuç haline gelmiştir.

Konut, üretim-tüketim, hizmet ve eğlence gibi işlevleri üstlenen birçok katmanı içerisinde barındıran bugünün ana kentleri, bu katmanlar arasındaki etkileşimler, hareketler ve olayların oluşturduğu, sınırları kesin olarak okunamayan ve sürekli devinen sistemleri içermektedirler¹. Teknoloji ve nüfus artışı ile birlikte geçmişe göre daha fazla çeşitlilik içeren insan ihtiyaçları, büyük kentin karmaşık sistemleri arasındaki devinimleri ve ilişkileri de çeşitlendirmekte, beraberinde ise bizim algılarımızın da ötesinde, hızlı ve sürekli bir değişim sürecini getirmektedir. Bu değişim sadece yer -veya geleneksel tanımıyla mekân- bağlamında gerçekleşmeyip, kentin sosyal ve yapısal tüm katmanlarının etkileşiminden ötürü değerler dünyasında da etkisini göstermektedir.

Değerler dünyasındaki bu değişim, eylem alanı planlama ve tasarım olan birçok meslek alanının güncel söylem ve tartışmalarında kendini ortaya koyar. Değerler ve onları tanımlayan kavramlar evreninin değişimi, ekonomik stratejiler ve onun

güdümündeki teknolojik gelişmeler doğrultusunda şekillenmekle beraber, bütün bunlardan bağımsız olarak var olamayan planlama ve tasarım girişimleri de kuralcı bakış açılarının sınırlarını esnetmeye ve yeni kavramlarla melez ilişkiler kurmaya başlamışlardır.

Değerler ve kavramlar dünyasındaki bu değişim özellikle mimarlık, kent ve peyzaj tasarımı alanlarında üretilen işler ve söylemlerde etkisini hissettirmeye başlamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden birisi de modern planlama anlayışının bugünün kentlerinde yarattığı kırılma noktasıdır.

18. ve 19. yüzyılda, bulaşıcı hastalıklar ve çevre gibi konulara ilişkin bilgi birikiminin artması ile modernizmin ideal toplumlar için ideal çevreler yaratma söylemi “sıhhileştirilmiş kentler” in planlanması fikrini ortaya çıkarmıştır. 20. yüzyılda ise çevre kirliliği konusunda bir uyanış ile beraber “rasyonel kentler” planlama idealinin, 21. yüzyılda “sürdürülebilir kentler” planlama idealine doğru evirildiğini görmekteyiz.

90’ların sonunda Rem Koolhaas “Whatever happened to urbanism?” başlıklı yazısında modernizmin aldatmacası olarak nitelendirdiği, kentlerin içinde bulunduğu güncel kargaşayı şu sözleriyle deşifre etmektedir²:

“Modernizmin, soyutlama ve tekrar ile niceliği niteliğe dönüştürme sözü başarısız olmuştur, bu bir aldatmacaydı ve söz verilen sihir gerçekleşmedi. Modernizmin fikirleri, estetiği ve stratejileri tükenmiştir. Bununla beraber yeni bir başlangıç adına yapılan tüm girişimler yeni bir başlangıç olacağı fikrine olan tüm inançları da sarsmıştır. Bu fiyaskonun utancını paylaşanlar modernizmi ve modernleşmeyi anlayış biçimimiz içerisinde dev bir krater bıraktılar... Şu an kent uzmanları bilgisayarlara karşı kaybetmiş satranç oyuncusu gibiler.”

Kentlerin bugün içinde bulunduğu kaotik ortamın modernci kent uzmanları tarafından vaat edilen kalitenin başarılammış olduğunun göstergesi olduğunu vurgulayan Koolhaas, bugün gelinen durumu kent planlama açısından bir kriz anı olarak nitelendirmektedir. Belki de bu krizin en önemli sebeplerinden birisi modernizmin ideal kentler yaratma söyleminin, kendisinden bağımsız bir pazar aracı olarak çalışmış olması sonucunda tüketime yatkın kitlesel bir toplum bilincinin yaratılmış olmasıdır. Yukarıda da bahsedildiği gibi giderek çeşitlenen insan ihtiyaçları ve bunları sağlayan merkezi altyapı stokuna sahip olan kentsel sistemler planlı ola-

rak gelişmiş olsalar bile başlangıçta kentin yaşam destek sistemlerini oluşturan birçok faktörü görmezden gelerek sınırlarını genişletmişlerdir.

Son yirmi yıl içerisinde dünyanın büyük kentlerinin çoğu göç alarak neredeyse iki üç katına çıkan bir nüfus patlaması yaşamıştır. Bu patlamanın gerçekleştiği birçok kent altyapı bakımından yeterli olgunluğa erişmiş olmadığı için konut, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin gerçekleşmesinde problemler yaşanmakta ve her ne kadar ilk bakışta kötümser bir metin olarak görünse son yirmi yıldaki gelişmeler Koolhaas’ın tespitlerini doğrulamaktadır.

Bu gerçekliklerin yanında, kentlerin yaşam destek sistemlerini oluşturan doğal kaynakların kentlerin plansız gelişimi sonucu ciddi oranda zarar görmüş olması da kentlerde yaşamayı tercih eden insan nüfusunun gelecekteki yaşam koşullarını tehdit edecek yeni tehlikelerin sinyallerini vermektedir. Modernizmin çevreyi teorik bağlamda “doğal” ve “kültürel” olarak ikiye ayırarak “kent”i ve “doğa”yı birbirinden ayrı hatta birbirine zıt iki parça olarak kabul edip kontrol altına alma girişimi beklenen işlevini gerçekleştirememiştir. Küresel kapsamlı tehlikelerin hissedilmeye başlanmasıyla bu ikili yaklaşım yerini kentlerin de doğal süreçlere bağımlı olarak çalışan ekosistemler olarak kabul edilmeye başladığı sürdürülebilirlik yaklaşımına bırakmıştır.

1970’lerde “Design With Nature” başlıklı kitabı ile ekolojik yaklaşımın planlama alanında önemini ortaya koyan Ian Mc Harg’ın “kentlerin ekolojikleştirilmesi”³ kuramı sürdürülebilirlik kavramının temel taşlarını atmıştır. Bu bağlamda (kente göre) dışarıda kalan doğayı korumak ve kente ait yeşil sistemler planlayarak doğanın onu istila eden kentin içine yeniden getirilmesi anlayışı⁴ yerini, kent ve onu çevreleyen hatta içine sızan doğal sistemlerin bir bütün olarak ele alınması gerektiği anlayışına bırakmıştır. 90’larda ivme kazanan sürdürülebilirlik yaklaşımı ekleninde ise, Richard T.T. Forman peyzaj ekolojisi bilimi çerçevesinde herhangi bir coğrafyayı niceliksel yöntemlerle analiz edebilen “patch-corridor-matrix”⁵ modelini geliştirerek, peyzaj, coğrafya ve süreç ilişkilerine yeni bir bakış açısı getirmiştir.

Kentsel çevreyi ilgilendiren birçok kavram ve değerlere farklı açılardan bakmayı gerektiren bu değişimler “peyzaj” kelimesinin içerdiği sınırlı ve basmakalıp anlamların da genişlemesine ve

kentle ilişkisinin daha dinamik bir biçimde yeniden kurgulanmasına neden olmuştur.

Kentsel Alt Evren Olarak Peyzajın Kuramsal Açılımı

Özellikle yerel kültürümüzde, bilinçaltında “yeşil” olarak tanımlanan şeyler dünyası ile örtüştürülen “peyzaj” kelimesi, mesleki bir disiplin tarafından sahiplendiğinde de “çevre düzenleme” ya da “park ve bahçe tasarımı” olarak algılanmaktadır. İlk bakışta kısır bir bakış açısı gibi görülen bu örtüştürme, yukarıda bahsedilen kentleşmenin kaotik görüngüsü bağlamında, kent içerisinde bir parça yeşil alanın kıymeti veya bahçesi olan bir evde yaşıyor olmanın lüks olduğu metropoller için zamanımız açısından peyzaj mimarlığının önemini arttırmaktadır.

Bugün peyzaj kelimesinin özellikle kent bağlamında şaşırtıcı genişlikte bir potansiyele sahip olduğunu anlamış bulunuyoruz. Peyzaj kavramının yörüngesindeki bu değişim, dünyanın tepsi gibi dümdüz değil de yuvarlak olduğunun keşfinden sonra fizik dünyasında yaşanan gelişmelerin hızındaki ve çeşitliliğindeki artışa benzer bir ivme sergiliyor. Peyzajın seyredilen bir manzara değil de insanlar tarafından deneyimlenerek algılanan ve dönüştürülen bir yer olarak tariflenmesi, kentsel tasarım, mimarlık ve peyzaj mimarlığı alanlarındaki söylemlerin giderek çeşitlenmesine neden oluyor.

Bugüne kadar bilinen tanımıyla peyzaj “bir görüş çerçevesi içerisine giren manzara” olmaktan çıkartılarak “insan deneyimine açık bir alan veya insanın etken bir aktör olduğu deneyim alanı” olarak algılanmaya başlanmıştır. Bunun da ötesinde,

makro ölçekte kırsal veya kentsel alanın tüm parçalarının oluşturduğu ve içerisinde yapısal veya kültürel her türlü altyapıyı barındıran çevrenin tümü de artık peyzaj olarak tanımlanabilmektedir. Bu haliyle peyzaj salt bir imaj olmaktan çıkmakta ve insan tarafından belirli bir çevrede algılanan ve deneyimlenen şeyler bütünüünün tariflendiği bir “dil” haline dönüşmektedir.

San Fransisco kentinde 2005 yılından bu yana her yıl düzenlenen Park(ing) Day etkinlikleri peyzajın etken bir dil olabilme potansiyelini gözler önüne seren ilginç bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır⁶. Bu etkinlikler kapsamında, mobil bahçeler aracılığıyla otomobilin baskın etkisi nedeniyle kamusal yeşil alanların azlığı ve yayaların yaşadığı sıkıntılara göndermeler yapılmaktadır (Resim.1). 2009 yılında düzenlenen etkinlikler kapsamında tasarlanan mobil bahçeler kentin çeşitli noktalarında hareket ederek, “şayet kentler otomobil ağırlıklı planlanmamış olsaydı kamusal alanlarımız neye benzerdi” gibi konularda ilgililere eylemsel mesajlar vermeye çalışılmaktadır. Sivil otoritelerin bu girişimi sonucunda, kentteki 450 adet kentsel mekân dönüştürülerek açık yeşil alan olarak tasarlanmıştır. Burada çarpıcı olan nokta, az önce de vurguladığımız üzere peyzajın deneyim, eylem ve dönüştürme amaçlı bir iletişim dili olarak kullanım potansiyelinden halkın bilinçli bir biçimde yararlanabilmiş olmasıdır.

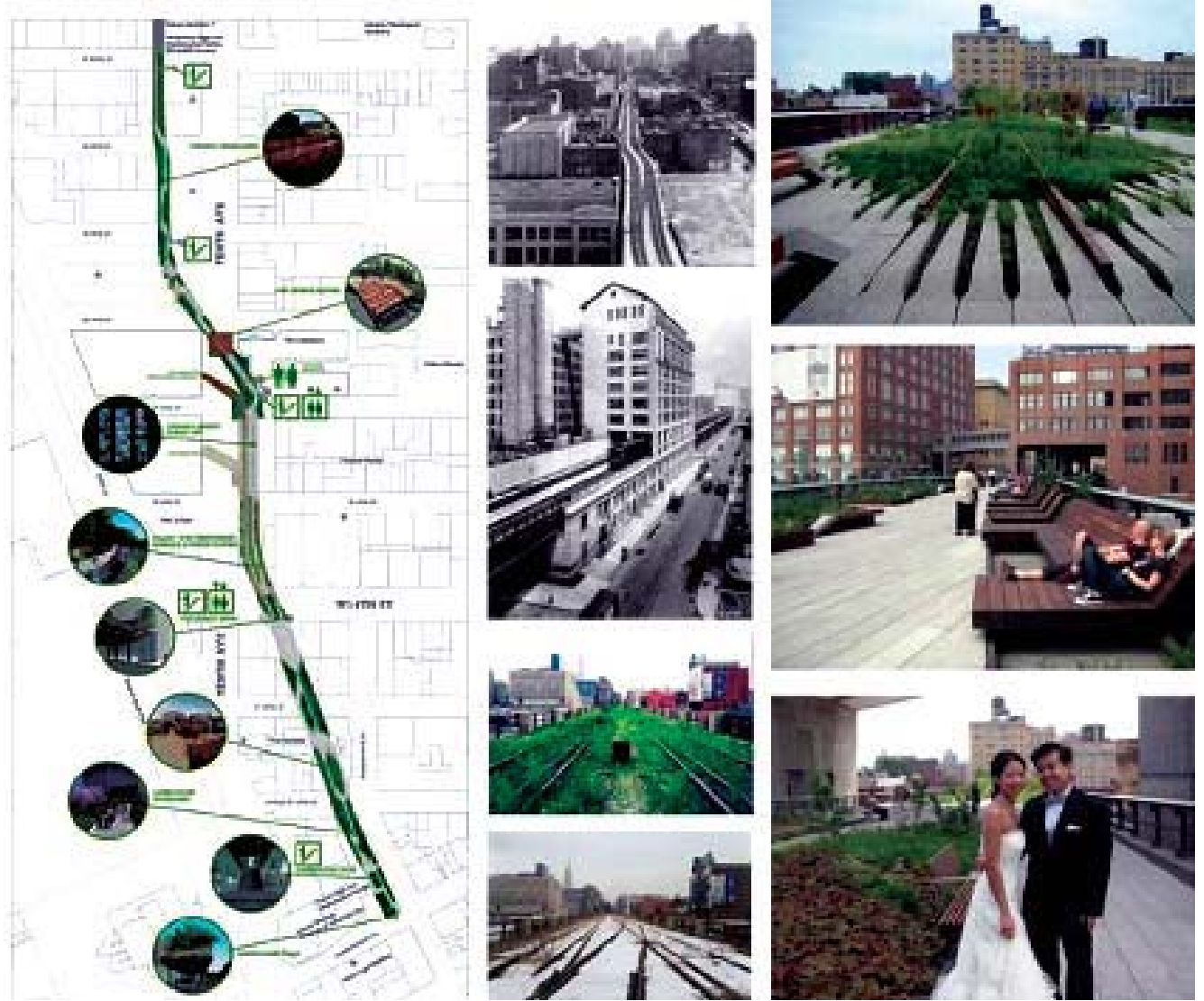
Bill Mollison’un “Permaculture” adlı kitabında belirttiği “*Problem çözümün kendisidir*”⁷ nitelemesinden hareketle, kenti bir problem olarak algılıyorsak eğer, çözümü de kentin içinde aramamız gerekir. Bu noktada ortak bir dil olarak peyzajın içerdiği kavramsal ve işlevsel potansiyeller, kenti ortak tasarım alanı olarak ele alan disiplinlerin ça-

Resim 1. San Fransisco’da 2009 yılında düzenlenen Park(ing) Day Etkinliklerinin mobil bahçeleri

Resim 2. Avrupa kentlerinde yeşillendirilen tramvay geçiş hatları

Resim 3. High Line Park – NewYork

İşma alanlarının keskin sınırlarını eriterek birbiri ile etkileşim içerisinde çalışmasını mümkün kılar. Bu disiplinlerin her biri gerek bireysel gerekse ekip olarak çalışsın, kentleşmenin parçalara ayırarak tehdit ettiği habitatların tekrar çalışır hale gelmesi için en küçük ölçekli kentsel boşluktan en büyük ölçekli doğal sistemin tasarlanması söz konusu olduğunda, peyzajın süreç ve değişim potansiyeli ile dönüştürücü gücünü değerlendirebilmelidir.

Barcelona, Strasbourg ve Frankfurt⁸ kentlerinde çalışan tramvay hatlarının kentsel ısı adalarının yarattığı sıcaklık artışını önlemek amacı ile yeşillendirilmesi bahsi geçen ölçeklerin çeşitliliğini vurgulamak için uygulanmış güncel bir örnektir (Resim 2). Bu örnekte açıkça görülmektedir ki, söz konusu problemin çözümü yine problemi yaratan alanın kendisi tarafından peyzajın katılımı ile sağlanabilmektedir.

Kentle uğraşan bir peyzaj tasarımcısının işi temelde, bir çeşit “kent operatörü” veya “sosyal mühendis” olarak kente cerrahi müdahalelerde bulunmaktır. Bozulan dokuların onarımı, ya da yeni dokuların nakli olarak algılanabilecek bu müdahale, peyzajın kontrol edilemeyen ve kendiliğinden gelişen ardışık süreçlerini bir olanak olarak görür. Özellikle günümüz metropollerinin karmaşık ve akışkan yapısı dikkate alındığında, peyzajın deneyim alanının kente dair her ölçekte moleküllerine ayrılma özelliği, sürdürülebilir planlama alanına da yeni kapılar açmaktadır. Sınırları ve kuralları tanımlanmış planlama modelleri yerine, peyzajın dinamik ve değişken yapısı ile şekillenmiş, sürece dayalı moleküler modeller, günümüz kentlerinin sürdürülebilirliği açısından daha işlevsel görünmektedir.

Bugünlerde açılışı yapılan NewYork’taki High Line Park⁹(Resim 3.), peyzajın kentsel bir çekirdek ya da kent yaşantısının alt evrenlerinden birisi olabilme potansiyeline verilebilecek en güncel uygulanmış projelerdendir. High Line Park’ın kurulu olduğu alan 1930’larda Manhattan’ın batısındaki Gansevoort Caddesi’nin üzerinden geçen yükseltilmiş demiryolu hattı olarak inşa edilmiş, ancak bazı tren kazalarından sonra tehlike yarattığı için kapatılmıştır. 2008 yılında açılan bir yarışma sonucunda “James Corner Field Operations” ve “Diller Scofidio + Renfro” tarafından projelendirme ve uygulamasının üstlenildiği park alanının büyük bir bölümünün inşası 2009 Haziran’ında tamamlanarak halkın kullanımına açılmıştır. High Line Park, Manhattan için sadece işlevini yitirmiş bir demiryolu konstrüksiyonunun yeşillendirilerek kentlinin boş vakitlerinde dinlenebileceği bir rekreasyon alanına dönüştürülmüş olması şeklinde algılanmamalıdır. Park yönetimi ve kent konseyinin katkılarıyla düzenlenen periyodik aktiviteler ile bu alanın kentin sosyal yaşantısına katkı sağlayan ve sürekli yaşayan bir eylem alanı olması sağlanmaktadır. High Line Park projesinin hayata geçirilmiş ve çalışan bir alan olması bağlamında yerel coğrafyamızın önemli iki metropolünün demiryolu tesislerinde yapılacak olan dönüşüm projelerine ilişkin güncel eylemleri belki de bu gözle yeniden ele almak gerekmektedir. Kentsel dönüşüm, yönetimlerin siyasi ve politik niyetlerinden bağımsız olarak ele alınması gereken ve kente yeşil alanlar kazandırmak idealinin de ötesinde sosyal içerikli projelerin geliştirilmesi gerektiği bir açılımı hak etmektedir.

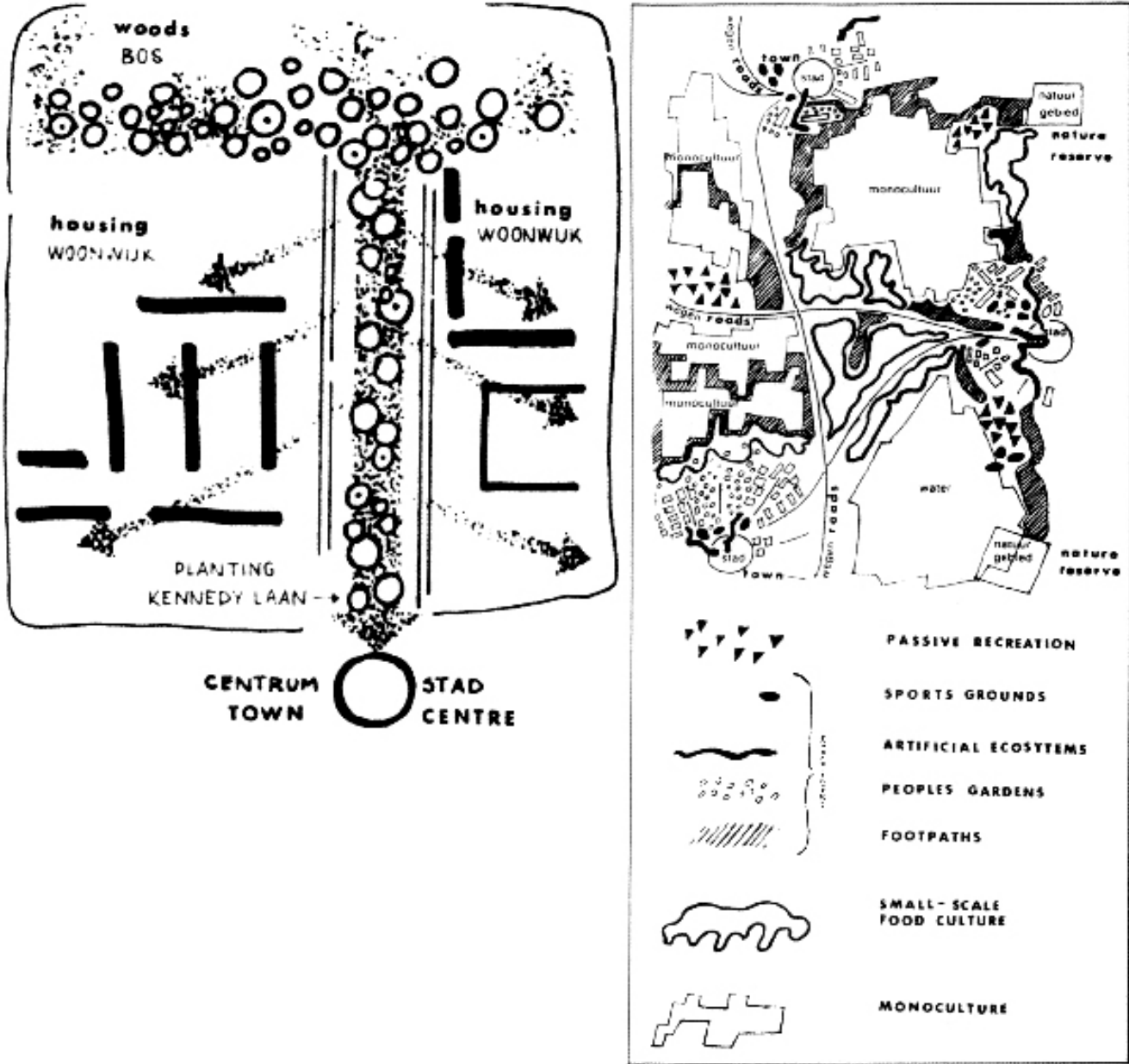
Peyzajlar insan tarafından konulmuş belirli kurallarla kontrol edilemedikleri gibi, tıpkı kentler

gibi zamanla büyüyen ve değişen yapılardır. Zaman peyzajın temel değişkenidir. Peyzaj mimarı yaptığı müdahale ile o yerdeki mekânsal karakteri dönüştürür ve buna zaman içerisinde kaçınılmaz olarak yeni kullanımlar, yeni kullanıcılar eklenir. Peyzaj, kendisini oluşturan materyallerin doğası gereği, kesin olarak öngörülemeyen ve zamansal akışın dönüştürücü etkisi ile sürekli değişikliğe uğrayan¹⁰ esnek bir çatıya sahiptir.

Peyzajın bu dinamik potansiyelinin kentsel tasarım ölçeğinde en çarpıcı yaklaşımlardan birisi de 1970’lerde kendini eko-sanatçı olarak niteleyen ve toplumun doğaya tamamen maddeci ve faydacı yaklaşımını eleştiren Louis Le Roy’un tarafından ortaya atılmıştır.¹¹ Le Roy’a göre ülke toprakları iki mono kültürel yapıya ayrılmalıydı. Bunlardan birincisi tarımsal karakterli kırsal peyzaj, ormanlar ve su toplama alanları; ikincisi ise konut yerleşmeleri ve endüstri ile birlikte kentsel alan idi. Bu ikisi arasında parklar, ulaşım ağları çevresindeki yeşil alanlar gibi kamusal nitelikteki topraklar bulunmaktaydı. Le Roy bu fikirlerini ilk kez “*Natuur Uitschakelen, Natuur Inschakelen*”(*Doğayı Durdur, Doğayı Çalıştır*) adlı kitabında ifade ederken, yeni bir kent planı yaklaşımını da detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.¹²

Louis le Roy insan yapısı etkiler nedeniyle sürekli olarak doğanın tahrip edildiğine dikkat çekerek, insanların kentlerde kendileri için rekreasyon amaçlı alanlar yaratmak yerine, bu alanları kent içerisinde birer doğal vaha olarak kabul etmeleri gerektiğini söylemiştir. İnsan aktivitelerinin çevreye verdiği tahribatın doğanın yitimiyle sonuçlanacak bir felakete gideceğini vurgulayan Le Roy, kentlerdeki yeşil sistemin birbiriyle ilişki halinde çalışan tarımsal bir ekosistem olarak kullanılmasının olanakları üzerine araştırmalar yapmıştır¹³. Le Roy bu fikirlerini Kennedylann ve Lewenborg’da inşa ettiği birçok bahçe ve çocuk parkında gerek tasarım gerekse kent planı açısından uygulama olanağı bulmuştur¹⁴.

Sürekli olarak değişme eğilimindeki peyzaj ve onun yüzeyleri, kent içerisinde daima yön veren bir eylemdir, buldukları yeri aktifleştirerek değişimi ve dönüşümü hissetmeye olanak sağlar. Le Roy’un kentsel ekosistem önerisinde (Resim 4) peyzaj, insan yapısı tek-kültürlü sistemlerin içerisinde sürekli olarak devinerek akışkan bir biçimde doğal kökenine kavuşur. Peyzajın doğayla bütünleşmeye doğru yönelen bu hareketli ve esnek çatısı sosyal aktiviteler ile beslendiğinde eğitici ve yöneylemci bir karaktere bürünür. Bu durum, kente

Resim 4. Le Roy'un "Yapay Ekosistem Önerisi" nin kendisi tarafından çizilmiş diyagramları¹⁵

yapılan müdahalelerde "planlamak" ve "düzenlemek" eylemlerinin karşısında duran, karışımın doğal oranının daha fazla olmasından kaynaklanan yeni ve dinamik bir düzeni çağrıştırmaktadır. Bu yeni içeriğiyle peyzaj tasarımcısı medikal cihazları yeniden tanımlamalı, peyzaj tasarımının bilgi ve pratiğini besleyen kavramsal dağarcığının potansiyellerinden faydalanmalıdır.

Tanımlanmış sınırlarını zamanla eriten kent yapısı, içerdiği ölçekler arasındaki ayrışmayı artık geride bırakmıştır. Bugünün metropolünün sunduğu kent deneyimi kentlinin hızına ayak uydurabilen, birçok aktivitenin üst üste örtüştüğü, daha bütüncül ve birbiriyle etkileşimli mekânlarla ilgili bir de-

neyimdir¹⁶. İçerebileceği birçok anlam nedeniyle "peyzaj" kavramı kentin sunduğu bu deneyimlerin yeniden kodlanması için peyzaj tasarımcısının kuramsal ve pratik evrenine birçok olanak sunmaktadır. Ancak konuya özellikle ülkemiz yerinde gerçekte yaşadığımız ortamlar perspektifinden bakacak olursak, kentlerin çevresindeki doğal ve kültürel peyzajları içerisine alarak hızla genişlemesi, coğrafyamızda ölçeksiz ve eşdeğer kentsel motiflerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu sonuç politik ve ekonomik etkenlerin de tetiklemesi nedeniyle belli bir coğrafyaya ait karakteristiklerin kent tarafından yutulmasına ve yerel kimliklerin kaybolmasına neden olmaktadır. Yine bu noktada kentlerin yerel kimliklerinin ve coğrafi ayrımları-

nın ortaya konması için “peyzaj”ın içerdiği doğal unsurlar –bölgeye özgü bitki örtüsü, topografya, jeomorfolojik özellikler- kentsel peyzaj tasarımcısının medikal araçları olarak görülmelidir. Peyzaj tasarımcısı, çalıştığı kentin bulunduğu coğrafyanın koordinatlarını ve bu koordinatların o ortamda oluşturduğu yerel dinamikleri gözlemleyerek deşifre etmeli, tasarladığı çevre ile bu dinamikleri hayata geçirmelidir.

Peyzajı oluşturan yüzeyler dinamik ve edimsel karakterleriyle çevrelerindeki yaşamı etkileyerek destekler ve dönüştürür. Bu biçimde tariflendiğinde, bugüne kadar yapılan tanımındaki gibi “görüle-bilen ve algılanabilen bir mekân” bütünlüğünden daha fazlasını kapsayan “peyzaj” sürekli işleyen bir eylem alanı, ya da kentin jeneratörü pozisyonundadır. Sonuç olarak, bugünün peyzaj tasarımcısı gündemini kentliye boş vakitlerini geçirebileceği rekreasyon alanları sunmaktan öteye taşıyarak, peyzajın içerdiği kavramların ve yüzeylerin potansiyellerini kullanan, kenti ve kentliyi aktive eden, bulunduğu ortamı aktifleştirerek kentli olma bilincini aşıl原因an bir tasarım alanı olarak çalışmalıdır. Kentler yüzyılının metropollerinde, kent ve peyzajın ilişkisinin sosyal açıdan tetikleyici etkisi, peyzajın makro ve mikro ölçekte birbiriyle ilişkili birçok aktörün etkileşim içerisinde olduğu bir kentsel alt evren olarak kurgulanmasıyla mümkün olabilir.

DİPNOTLAR

¹ M. Gausa, “multicity”, **Metapolis Dictionary of Advanced Architecture: City, Technology, and Society in The Information Age**, ACTAR – Spain, 2003, s.430.

² R. Koolhaas, “Whatever happened to Urbanism?” in D. Almy, (Der.), **On Landscape Urbanism**, Austin, TX, Center for American Architecture and Design, University of Texas at Austin School of Architecture, 1999.

³ I. Mc Harg, **Design With Nature**, J. Wiley, New York, 1992.

⁴ M. Kaika, **The Urbanization of Nature**, Routledge, London, 2005, s.2.

⁵ R.T.T. Forman, **Land mosaics: the ecology of landscapes and regions**, Cambridge University Press, Cambridge, 1995.

⁶ <http://www.inhabitat.com/landscape-architecture/page/2/> / (22 Eylül 2009).

⁷ B. Mollison, **Permaculture: A Deginer’s Manual**, Tagari Publishing, 1998, s.15.

⁸ <http://www.inhabitat.com/2009/01/27/europes-grass-lined-green-railways-good-urban-design/> (22 Eylül 2009).

⁹ <http://www.thehighline.org> (22 Eylül 2009).

¹⁰ M. Gausa, **a.g.e.**, “landscape/architecture/urbanism”, s.382.

¹¹ A. Ruff, “Holland and the Ecological Landscape”, **Garden History**, Vol. 30, No. 2, Dutch Influences. (Winter, 2002), ss. 239-251.

¹² **a.g.e.**, s.241,242.

¹³ J. Hitchmough, N. Dunnett, (Der.), **The dynamic landscape : design, ecology, and management of naturalistic urban planning**, Spon Press, London, 2004, s.40.

¹⁴ Ruff, A. , **a.g.e.**, s. 241.

¹⁵ **a.g.e.**, s. 244.

¹⁶ Gausa ,M., **a.g.e.**, metropolis-multicity, s. 430.

... VE PEYZAJ MİMARLIĞI

Deniz Aslan
Burcu Karabaş, *DS Mimarlık Restorasyon, Peyzaj Mimarlığı*

Bu yazıda peyzajın dar anlamı ile kente bakışın sorunlar ve çelişkilerle dolu bir yaklaşım olacağından bahsedilecektir. Aslan'ın (2009a, 2009b) bu bağlamda farklı yayınlarından derlenen metin, peyzaj kavramının çoğullaştırılması gereksiniminin üzerinde yoğunlaşacak ve çıkış yolları için önermeler üretecektir.

Günümüzde belirgin olarak farklı mimarlıklardan, farklı buluşmalardan ara kesitlerden bahsetmek mümkün. Özellikle kentsel alanda mimarlık ve kent bağlamında birçok arakesit var. Konu başlığına uygun olarak "ve" leri "kent ve", "cadde ve", "yer ve", "yersizlik ve", "altyapı ve", "ses ve", "su ve", "gece ve", ya da "doğa ve", "kır ve", "ekoloji ve", diye çoğaltmak mümkün. Özellikle Türkiye'de peyzaj kelimesi kırla özdeş. Bu nedenle peyzaj mimarları doğayı taşıma rolünü üstleniyorlar. Oysa konu bir mikrokozmozun tasarlanması. Organik malzemenin de katıldığı bir mimarlık. Bu saptamadan itibaren "ve peyzaj mimarlığı" anlam kazanıyor. Çünkü modern, akıl ile buluşuyor. Konuya peyzajın da mimarlığı olarak bakarsak farklı mimarlıkların buluşmasına olanak tanımış oluruz. Bir bina nasıl mimarlık olmuyorsa, iki bina da şehir olmuyor. Kalan alanlar da peyzaj değil. Tüm bu bahsettiğimiz ortamların toplamının adı artık PEYZAJ. Bu nedenle peyzaj mimarı, tasarımcı edimine evrimleşmiş bir kimliğe sahip olmak durumunda.

Tasarlayan kimliği ile peyzaj mimarı olağanüstü bir sahnede oynar. Bu büyük sahnenin tüm unsurlarını kurar ve bozar. Bu yeni kurgulanan boşlukla salt doğaya veya yapısal çevreye eklenmek, her yeni ortamda yaşantı ölçeğini tarif etmektedir. Zihinsel doğayı örmek, bu yüzden var olan doğal ve yapısal ritimler üzerinden yeni bir tarifi gerekli kılar. Beton, taş, profil, metal levha, cam, akrilik, kontrplak, toprak, ışık, ses, renk, koku, yüzey, çakıl, kum, rüzgâr, gölge, heykel, su, ayçiçeği, korkuluk, süs kabağı artık başkalaşmışlardır peyzaj mimarının elinde. Anglosakson kökenli "scape" kelimesi çoğullaşma durumunu daha olası kılıyor. Peyzaj tekil bir kelime değil, ya da bu yalınlığıyla sadece bir tek şeyi ifade edebiliyor. Bu nedenle peyzajlar bize doğanın bile tek bir resim olmadığını hatırlatıyor. Bir çeşitliliği benimsememizi kolaylaştırıyor. Bu da tasarlanan çevredeki peyzaj konusunun sınırlarını genişletiyor, çoğaltıyor. Konuyu, yeşille dokulamaktan çevresel yaşantı, çevresel algı boyutuna sokuyor, kuramı olanaklı kılıyor.

Peyzaj, sözlük anlamıyla "kır manzarası, resimsel bir doğanın yansıtılması" anlamını taşıyor. Fransızca kökenli bu kelime, izlenen ve izleyeni karşı karşıya getiren, izlenen, belli bir bakış açısından algılanan tümel bir resim. İzleyen, bu resmi kayıt altına alır, belgeler, yorumlar. İzlenim ise doğal bir algıdır. Kentsel bağlamda doğal algının kendisini kente dair bir algıya bırakması beklenir. Bu

bir zaman aralığıdır ve izleyenin yapmakta olduğu yorum çok önemlidir. İzleyenin kentleşmişlik düzeyi, peyzajın bağlamını belirler, izleyenin bir yorumu kentin oluşturduğu peyzajlar üzerine olabilir. Burada kent, yeni bir doğadır. Kentin altyapılar dahil tüm unsurları, kent peyzajını oluşturur. Ancak izleyenin bir başka yorumu, tekrar kelimenin etimolojik karşılığını kentte aramak yolunda olabilir, işte bu, en sık karşılaşılan dar anlamli peyzajdır. Burada kentte kaybolan doğayı geri getirme, dolayısıyla kenti peyzajlama telaşıyla karşı karşıya kalınır. Burada ana kaygı, kentin doğal olandan uzaklaştıkça yitirilmesi. Bu da boşlukların yitirilen doğayla dolması anlamına gelmektedir. Bu “doğalimsılaştırma” davranışı, peyzajın aslında çoğulcu yanını yok eder. Bu nedenle peyzajın bu içeriğini, hareket, canlılık, karmaşıklık, ışık, örtüler, organik ve inorganik malzemeler, jeo-sentetiklerle yeniden haritalamak gerekmektedir. Bu yeni doğa, yeni morfolojiler, “sahte” olmadan yeniden doğal olmayı hedeflemektedir.

Kentsel bağlamda peyzajlar, yeni kent ve mimarlık arakesitleri oluşturuyor. Her geçen gün kentin açık alanlarındaki tarifler değişiyor. Açık alanın potansiyeli, programı başkalaşiyor. Atık ve artık alanlar, yeniden değerlendirmeler, kentsel dönüşümler, alt kültürler, ulaşım ağları ve bunların arasındaki açık alanlar, ekolojik bağlam, susuzluk, enerjinin korunumu, eski, eskien, yeni, yenilenen arasındaki içsel sorunlar, yargılar, doğrular, yanlışlar, var olan doğa, yeni doğa sorunsalı açık alana dair yeni peyzaj bağlamlarını oluşturuyor. Mimari kabuğun gittikçe yeni bir topografyaya dönüşmesiyle ortaya çıkan üst üste çakışmış yeni yerler (*topos*), değişen zemin kat kavramı, anlık yerler peyzajlar için bir teşvik oluşturuyor. Mimarlığın bizzat kendisinin peyzaja dönüşmesi, yeni bir doğa resmine öncülük ediyor.

Kent ve peyzaj bağlamı çok geniş, çok bileşenli, çok kültürlü bir ortamı tarif ediyor. Hiç toprak olmadan, hiç yeşil olmadan, hiç su olmadan da peyzajdan bahsetmek mümkün. Elbette bunun tam tersi de olası. Bu nedenle peyzaj çok olasılıklı bir kavramdır kentin içinde. Bununla beraber tabiidir ki, kentin yeşil kuşakları olacaktır, kent oksijen depolarına ihtiyaç duyacaktır, kentin el değmemiş doğal alanları, kentin biyotop hazinesi olacak ya da koleksiyonları oluşturulacaktır, kentin jeolojisi de peyzajdır aynı zamanda. Kentin alt-iklimleri, su rejimi ve buna bağlı ekosisteminin farkında olmak, hayati önemdedir. Ancak yine hayati önem taşıyan bir konu, kentin sentetik peyzajlarının üretilmesi olacaktır. Kentin atık alanlarının, bozulmuş doğa-

sının onarımı ya da yeniden işlev verilmesi, karayolu yapıları arasında kalan alanlar, yonca içleri yeniden kurgulanması gereken alanlardır. Kentin peyzajı artık sadece altyapılar, yollar ve binaların arasında kalan alan değil, binaların yüzeyleri ve teraslarıdır da. Kent peyzajı sadece parklar değildir, artık park kavramı da işlevini yitirmiştir, yetersizdir. Kentin bizzat kendisi tümel bir peyzajdır. Bu nedenle hazır planlama kalıpları fiziksel ortamı oluşturmada artık yetersizdir. Peyzaj yeni bir kurgudur, kentin yeni kabuğudur.

Kentin içine hapsedilen doğada; saksının içine hapsedilen bitkinin kökleriyle saksıdaki tüm toprağı tüketmesi gibi, artık toprak, doğa değildir. Kent tıpkı saksıdaki ağaç gibi içindeki doğaya geri dönüp onu kendi sentetik kökleriyle sarmalayacak, tüketecek, dönüştürecektir. Burada dönüşümün dili, tutarlılığı, kentliliği, tasarlanmışlık düzeyi, zekâ ile olan ilişkisi önem kazanacaktır. Ancak yine İstanbul'daki gibi tasarlanmamış, hatta mühendislik yapısı olarak bile kavramakta güçlük çekeceğimiz, irkileceğimiz sonuçlar, kurgudan uzak farkındalık düzeyinin düşüklüğüyle açıklanabilir. Yoksa sorun, kent içindeki tutsak doğayı kırtarmak değildir.

KAYNAKÇA

Aslan, Deniz, “Yapaylaştırılmış Doğa”, **Betonart**, Kış 2009a, s. 45-46.

Aslan, Deniz, “Peyzaj Kavramı ve Bitkilendirilmiş Teraslar”, **Natura**, Temmuz – Ağustos 2009b, s. 74-79.

“FACEBOOK” ORTAMINDA PEYZAJI ANLAMAK

Belemir Dalokay

“Tanrı önce bir bahçe yarattı. Gerçekten de, insan zevklerinin en saf formu budur”.¹

Francis Bacon bahçeyi bu şekilde tanımlarken, aslında bahçenin en değişmez tariflerinden birisini yapmaktadır: İngilizcede “Garden of Eden”, Arapçada “Jannat ‘Adn” denilen, Sümercedeki “Dilmun”dan beri her dilde karşılığı olan, “Cennet Bahçesi”... Semavi dinlerde, Âdem ile Havva’nın yaratılıştan sonra içinde yaşadığına ve yasak meyveyi yemelerinin ardından kovulduklarına inanılan bahçe. Asırlar boyunca nerede olduğu merak edilen, hep aranılan, hep içine dönülmek istenilen o bahçe...

Oysaki “Cennet Bahçesi”nin insan-doğa ilişkilerine kattığı kutsallık iksiri, günümüz toplumlarınca daha da hızlı tüketiliyor. Eğer bugün Türk Dil Kurumu Sözlüklerinde bahçe için bir tanım ararsanız, bulacağınız tanım şu olacaktır:

Bahçe: Sebze, meyve, çiçek veya ağaç yetiştirilen yer².

Günümüz dünya düzeninin içinde yer alan bahçenin tanımı ve üretiliş biçimi değişiyor; bahçenin

içinde yaşanma ve kullanma alışkanlıkları dönüşüyor. Küreselleşen ve gittikçe daha da fazla tüketen bir dünyanın çerçevesinden baktığımızda, “bahçe” kelimesinin anlam köklerinden de çalmaya başladığımız bir anlayış ile karşılaşyoruz.

Prof. Dr. Yüksel Öztan’ın sorduğu bir sorunun çerçevesi üzerinden konuyu ele almaya çalışacağım: “Çevremizle olan ilişkilerimizi yüzyıllar boyu sürdürmekteyiz. Bu ilişkimizin başladığı sıralarda acaba çevremiz nasıldı? İlişkiler konusunda insan duygusu, sezgisi, düşüncesi, anlayışı, eğilimi, eylemleri ve hepsinden önemlisi bilinci ve mantığı bugünüyle ne derece benzeyiş ya da farklılık göstermekteydi?”³

Hızla yaşamaya, adeta yarışarcasına hayatı tüketmeye başladık gibi geliyor bana. Şehirlerarası karayollarında seyir ederdik bir zamanlar. Ankara-İstanbul arasında yolun en zor geçitlerinden biri olan Kargasekmez’de, üstelik mevsimlerden de kış ise, diğer bir aracın sollanması için aracın hızı ne-redeyse kesilirdi. Ağır ağır seyretmekte olan aracın

içinden doğanın muhteşem manzarası, biçimleri, gölgeleri ve akışı izlenebilirdi. Bozkırın doğal dokusunu geride bıraktığımız bir mikro klimanın sunduğu dev ormanların içinde ağaçların türlerini bile tek tek seçebilirdik. Aynı güzergâhta otoban hızında seyretmeye başladık. Artık aynı manzara bilgisayar ekranlarındaki gibi sanal olmaya başladı, adeta simule oldular. Algı değişti. Hız değişti galiba Sayın Yüksel Öztan hocam. Tüketim için ayrılan durakların dışında konaklamak, arabayı sağa çekip de bir ağacın altında mola vermek olanaksız olunca da, ağacın tacını köklerinin gücünden ve derinliğinden aldığımızı unutmaya başladık.

Değişen bu algıyı daha derinlemesine tartışabilmek için, tarihin değişik dönemlerinde mola veren kısa bir gezintiye çıkmak gerekiyor. Böyle bir gezintinin bütün olası durakları birbirinden ilginç olsa da, belli kültürlerden seçtiğim bir kaç örnek üzerinde yoğunlaşmanın daha yerinde olduğunu düşünüyorum.

Öncelikle Mezopotamya kültürleri ile başlayalım... Sümerlerin "cennet" ve "bahçe" kavramları için kullandıkları kelime aynıdır. Bu bahçe aynı zamanda güneşin doğduğu yerdir ve dini önemi vardır. Asur'daki saray bahçeleri, kralların ritüellerini gerçekleştirdikleri yerdir. Babil'deki saray bahçelerinin ise gölgeli ve hoş vakit geçirilebilecek yerler olmak dışında, çok nadir görülen bitkilere ev sahipliği yapma misyonu vardır. Öyle ki, bu nadir bitkiler krallar tarafından tanrılara hediye olarak sunulur ve altın, gümüş gibi değerli metallere yapılmış adak eşyalarından çok daha değerli sayılırlar.⁴ Bütün bunların dışında "sivil" bahçeler elbette vardır, ancak toplumun dini değerlerinin önemli bir bölümü bahçe ve sembolize ettiği doğa ile özdeşleştirilmiştir.

Günümüzde ise, bahçenin simülasyonu sanki "Sim City" oynuyormuşuz gibi, kolay, ucuz ve seri tasarlanabilir oldu. Babil bahçeleri, salt topografyanın benzerliği üzerinden konut satışlarına araç olmaya başladılar. 1960'lı yıllardan aklımda çorapların yamandığı tahta bir topaç kaldı; çorap onarılır ve yeniden ayaklarımıza giydirilirdi. Şimdilerde ise, onarma zamanına değmeyen bir hız ve maliyetle yenisini almayı yeğler olduk. Ağaçlar da çoraplar gibi kolay alınıp, satılan moda metallerine dönüştüler. Bir başka ifadeyle, tüketim toplumunun sığlaşan ve sağırlaşan "çevrimiçi" insan ilişkilerinde olduğu gibi, kolay vazgeçilir ve tüketilir oldu bahçelerimiz. Birbirine değmeyi unutan insanların, ağacın kökünden ve zamanından anlaması da zorlaştı.

Yunan uygarlığında mola verdiğimizde, bitkilerin hikâyeleri ile dolu bir mitoloji bizi karşılar. Defne ağacı, Apollon'dan kaçabilmek adına bir ağaca dönüşmek için yalvaran *Daphne*'dir. Nergis, sudaki aksini seyretmeye doyamayıp o suyun başında ölen ve çiçeğe dönüşen *Narcissus*'tur. Meşe ile ihlamur, tanrıların lütfu olarak ölmek yerine ağaca dönüşen ve dalları birbirine sarılan yaşlı çift *Philemon* ile *Baucis*'tir. Ay çiçeği, Apollon'a aşık olan ve sürekli yüzünü ona döndüren *Heliotrope*'dur. Bunlar ve benzeri onlarca öykü, aslında Yunanların bitkilere ruh atfetme isteklerinin yansımalarıdır. Bu mitlerde, kişilerin dönüştükleri ebedi formlar olarak betimlenen bitkiler, bir zamanlar sahip oldukları insani nitelikleri sürdürürcesine kavramsallaştırılmışlardır: sanki hala ruhları ve bilinçleri vardır.

Bizim ise, ruhunu bırakın, gerçekliğinden dahi vazgeçtiğimiz ağaçlarımız var bugün... Mahallenin sağlık ocağının önüne dikilen ve ne sesi, ne hareketi ne de rengi olmayan plastik palmyeler geliyor aklıma... Kuşlar üzerine konmuyor ki sesi olsun, rüzgâr sallayamıyor ki yaprakları, zaman uzatamıyor ki gövdelerini... Mevsimler renk veremiyorlar plastik ağaçlara...

Gelin bir de Roma'ya uğrayalım... Roma bir İmparatorluğa dönüşmeden önceki Cumhuriyet Dönemi'nde Roma evlerinin en önemli yerlerinden bir tanesi "mutfak bahçesi" olarak tanımlanan alandı. Pratiğe dönük, evin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan, meyve ve sebzelerin yetiştirildiği yerler olan bu bahçelerde, hem tıbbi fayda sağlayan, besin amaçlı kullanılan hem de dini önemi olan bitkiler yetiştirilirdi. Mutfak bahçesinden kesilen taze çiçekler her gün evin içindeki küçük sunağı süslerdi⁵.

Roma mutfak bahçeleri, evin içinde sütunlarla tanımlanmış bir alanın içinde bulunurdu. Evlerini bahçelerin ortasına koyan bizlerin aksine, Romalılar bahçelerini evlerinin ortasına koymuşlardı⁶.

Otobanlarda hızla seyreden araçlar vardıkları kentlerde yığılınca, açık park yerleri yetersiz kalıp da, ortalıkta kalınca, evin mutfağına da fast-food rakip olunca... "Loft", "residence" adı altındaki yüksek yapıların çatılarında ya da kapalı otoparkların üzerinde ağaç köklerinin yaşayamayacağı derinlikler kaldı elimizde. Sığ topraklarda yaşaması dayatılan ve hareket kabiliyeti azalan ağaçların altı gölgesiz kaldı. Ağacın gölgesinin serinliğini simule etmek ise kolay olmadı.

Gelelim son durağa... Semavi dinlerde, gül kendi başına bir bahçe; gül bahçesi başlı başına bir semboldü. İslam geleneğinde Hz. Muhammed'in göğe yolculuğu sırasında alnından damlayan bir damla terden yaratıldığına inanılır gülün.⁷ Yahudilikte Hz. Musa'ya Mısır'ı terk etmesi gerektiğini söyleyen melek, yanan ama küle dönüşmeyen bir gül çalısı içinden seslenir ona. İlahi Komedyada Dante, İsa'nın cennetin merkezindeki ulu bir gülün üstünde oturduğunu söyler.⁸ Hz. İbrahim'in gül bahçeleri dillere destandır.⁹ Bütün bunlardan başka, değişik dinler ve toplumlarda binlerce hikâyesi vardır gülün. Gül, o kadar farklı anlamlarla zenginleşmiş bir sembolik figürdür ki; artık bu anlamlar birbirine karışmış, gerçek anlamı unutulmuştur.¹⁰

Peki, ne oldu bu güllere, bu bahçelere? Sanal ortamlarda sığılan insan ilişkileri gibi, kokusu olmayan gülleri de cep telefonlarının sms'lerinde, elektronik postalarda paylaşmaya başladık. Güller de anlamlarının derinliklerini yitirdiler, tıpkı kapalı otoparklar üzerinde simule edilmiş bahçelerde olduğu gibi, topraksız bahçelerde ne aşağıya kökünü salabilen, ne de yukarıya dallarını uzatabilen ağaçlar var şimdilerde.

Değişen dünya düzeninin bir parçası olmak kaçınılmaz. Peyzaj Mimarlığı tasarımının da bu anlamda yer değiştirmesinin farklı örneklerini tasarlamakta, biz de yeni bahçelerin içinde yaşamaktayız. Bahçelerin duygulardan bu derece yoksun bırakılması kabul edilemez. Bir zamanların kutsal cennet bahçeleri bugün, insan ilişkilerinin "facebook" benzeri sosyal paylaşım ağları karşısındaki çaresizliği kadar hileye açık. Facebook'a yüklenen o "en güzel profil resmi"nin sahibini tam anlamıyla yansıtmaması gibi, modellenmiş sanal görüntülerle pazarlanan otopark üzeri ağaçları da benim çocukluğumun bahçelerine benzemiyorlar artık.

DİPNOTLAR

¹ Bacon, 1625/1999: 104

² Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük (<http://www.tdk.gov.tr>)

³ Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım Sempozyumu, 26-28 Kasım 1996, Ankara.

⁴ Wiseman, 1983: 137-142

⁵ Lawson, 1950: 98

⁶ Jashemski, W. F., 1950: 212

⁷ Schimmel, 1976: 31

⁸ Ward, 2004: 212

⁹ Schimmel, 1976: 31

¹⁰ Eco, 1983: 506

KAYNAKÇA

F. Bacon, **The Essays or Counsels - Civil and Moral**, (Der. Vic-kers, B.). Oxford University Press, Oxford, 1625/1999

U. Eco, "Postscript to the Name of the Rose", **The Name of the Rose (Il Nome della Rosa**, çeviri W. Weaver), Harcourt Brace Jovanovich, San Diego – Londra, 1983

W.F. Jashemski, "Town and Country Gardens at Pompeii and Other Vesuvian Sites.", **Earth Patterns: Essays in Landscape Archaeology**, University Press of Virginia, Charlottesville ve London, 1990, s. 211-226

J. Lawson, "The Roman Garden", **Greece & Rome 19**, 1950, s. 97-105

Y. Öztan, "Çevre Planlama ve Tasarımında Mesleklerarası İşbirliği", **Çevre Planlama ve Tasarım Haftası Etkinlikleri'96 Sempozyumu - Çevre Planlama ve Tasarımına Bütüncül Yaklaşım**, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1996

A. Schimmel, "The Celestial Garden in Islam", **The Islamic Garden**, Dumbarton Oaks Colloquium on the History of Landscape Architecture IV, (Der. E.B. Macdougall, ve R. Ettinghausen), Dumbarton Oaks, Washington D.C., 1976, s. 11-40

Türk Dil Kurumu Büyük Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>, 05.02.2010

J.O. Ward, "İskenderiye ve Ortaçağ'dan Getirdiği Miras: Kitap, Keşiş, Gül.", **İskenderiye Kütüphanesi: Antik Dünyanın Öğrenim Merkezi**, (Der. R. Macleod, çeviri E. Böke), Dost Kitabevi. Ankara, 2004, s. 201-220

D. J. Wiseman, "Mesopotamian Gardens", **Anatolian Studies**, cilt 33, 1983, s. 137-144

LAUD VE ŞEHİRLER... LAUD'DAN (SEK)(İZ)LER...¹

S. Ayşegül Tokol Dr., *Bilkent Üniversitesi, GSTMF, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü*

Hatice Karaca

Kumru Arapgirlioğlu, *Bilkent Üniversitesi GSTM Fakültesi, Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü*

Bu yazı sürmekte olan, bağlam-odaklı tasarım stüdyosu eğitiminde kent-peyzaj ilişkisi araştırmasının bir parçasını özetlemektedir. LAUD'un (KENTSEL TASARIM VE PEYZAJ) mimarisi) disiplinler arası eğitim anlayışına bir seçki oluşturabilecek, 2000 – 2010 yılları arasında tasarım stüdyolarının öznesi olmuş sekiz şehrin³ temsilini bulacaksınız.

“Bağlam ve Tasarım”⁴ vurgusu olan tasarım stüdyosunda doğal – coğrafi yapı ve etkiler, sosyal yapı ve mevcut kent dokusu temel alınmaktadır. Yaşayan şehirlerde, özellikle tarihi kentlerde, geleceğe önermelerde bulunmak için, çoklu okumalar yapmak gerekliliğine ve sadece somut ve gerçek bulgulara değil algı ve bilişe dayalı yorumların kavramsallaştırılmasına inanıyoruz. Şehri anlarken bir dizi karşılıklı ilişki setini kullanıyoruz: LAUD ve şehir arasında; tasarım stüdyosu ve öğrenciler arasında; öneriler ve projeler arasında⁵.

Şehirleri çalışırken yalnızca kendi mesleki deneyimlerimizden yola çıkmayıp, stüdyo sürecinde öğrencilerle birlikte oluşan, yeni anlama ve öğrenme ortamını çok önemsiyoruz. Şehirleri kavramsallaştırırken ve künyelerini çıkartırken en iyi bi-

linen, paylaşılan ve önemli niteliksel ve niceliksel yönlerini (tanınırlık, geçmişteki adlar, kent metaforu, efsaneler, öz duygu, renk, bitkiler, yer örtüsü, biçim, açık alanlar, kültürel miras, bellek ve simgeler, kültür nesnelere), imgelerini ve gelecek için öğrenciler tarafından yapılan proje önerilerini sunuyoruz.

A. Manguel'in⁶ belirttiği gibi hiçbir kitap, okuyucular olmadan tam bir kitap olmaz. Benzer biçimde hiçbir yazı da okunmadan, okuyucunun kendi anlamlandırması olmadan tam değildir. Hepinizin kendi kent künyelerinizi oluşturmanızı umuyoruz. Tasarım biraz asla ulaşılamayacak olanı aramak değil midir? Niye daha önce görmediğimiz yerlere gitmek isteriz? Bir şehirde küçük ayrıntılar, alışkanlıklar, görünüşler bizi kendine bağlamaz mı? Bir yeri bizim için unutulmaz yapan nedir? Her bir durumda da şehir ve bizler kendi gerçekliğimizi yaratmıyor muyuz? Yeni anlamlar yüklemiyor muyuz? Niçin Kuğulu alt geçidini sevmemizin imkânı yok? Biz eğitimde bu soruların yanıtlarına yaklaşılmaya çalışıyoruz. Her bir örneğimizin kardeş şehri Calvino⁷ ve Manguel'in⁸ düş dünyasında aradık...

ankara

... olarak bilinir: bürokrat

ad: ankyra (frig) - engürü (fars)

metafor: 'devlet'

efsane kişilik: hacı bayram veli
ismet inönü

öz duygu: ciddiyet

tavır: 'vurdum duymaz'

hayali şehir: "aglaura"⁹

renk: pembe gri

biçim ve örtü: çanak - bozkır

bitki: at kestanesi, kavak, karanfil,
çiğdem, alıç, ahlat

açık alan: bulvarı, cadde, kavşak,
park, kale, aoç, meydan,
vadi ...

miras: cumhuriyet

bellek: ulus meydanı, kızılai meydanı,
roma hamamı, hanlar, opera,
hitit güneşi, cso, augustus
tapınağı, gölbaşı ...

simge: anıtkabir, kale, meclis,
atakule, Üniversiteler,
bakanlıklar, cumhurbaşkanlığı,
tunalı hilmi caddesi, 06 ...

kültür nesnesi: ankara taşı, keçi, turşu,
armut, simit, aoç dondurması,
tekel birası, ankara tava...

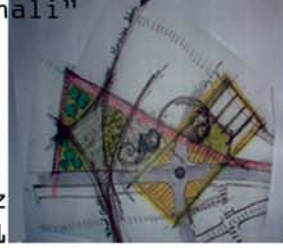
"Bu iklim, mihnet ve meşakkate karşı
koyma terbiyesi veren eşsiz bir
mektebdir. Buradaki insan tabiatın
asiliğiyle savaşmayı ahlak edinmiştir...
Bu iklim inisiyatif yeteneğini ve moral
enerjiyi geliştirir... Hava değişimleri
onun karakterinde savaşçı vasıfları
kuvvetlendirir".¹⁰

2008-09 güz

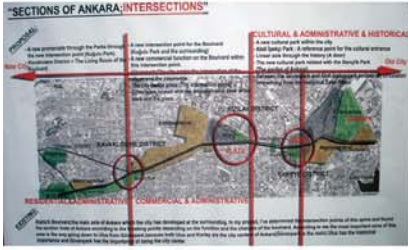
"şehirin başkent hali"
kentsel bellek
yaya hakları
ankara kavramı

neslihan korkmaz
LAUD 401

"tunus-bestekar yaya bölgesi"
kentsel bilgi
sistemi
yeni meydan

melike temiz
LAUD 301

"ankara'nın kesitleri- kesişimleri"
parçacı yaklaşım
taşıyıcı bulvar
kültürel merkez

tulu tohumcu
LAUD 401

"toplama mekanı
çarşı-park
bütünleşmesi
tuna-necatibey
yaya hareketi

uğur kaan özçelik
LAUD 201

"tunalı'da artık
ticari merkez
kent odaları
bahçeler-avlular

can gürsu
LAUD 301

"kavaklıdere'nin
kocatepe-karum
şili-kuğulu
bütünleşmesi

ayça keskin
LAUD 301

"esat mahallesi"
tunalı-kızılay
bağlantısı
kongre merkezi

sefa taştan
LAUD 301

antakya

... olarak bilinir: ters akan nehir

ad: antioch (helen)

metafor: 'doğunun kraliçesi'

efsane kişilik: oceanus - daphne

öz duygu: özgüven

tavır: 'çalçene'

hayali şehir: "pile"¹¹

renk: şarap rengi

bitki: defne, servi, karabiber, zahter, susam, nar, narenciye

biçim ve örtü: iç bükey - su

açık alan: avlu, dar sokak, köprü, ışınsal bulvar, çizgisel park, portal ...

miras: kültür

bellek: orontes, st-pierre manastır, habib-i neccar, değirmen (dolap), gündüz sineması, fransız parkı, roma köprüsü, kurtuluş caddesi, affan kahvesi ...

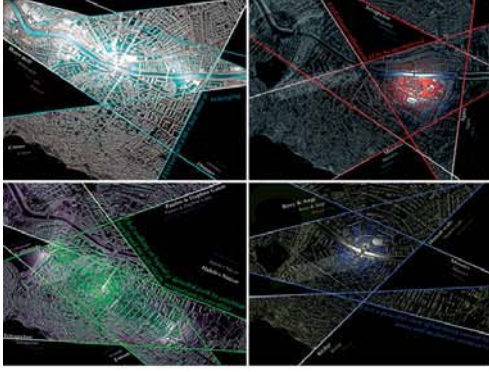
simge: asi, harbiye, mozaik müzesi, st-paul kilisesi, titus tüneli, künefe, köprü başı, uzun çarşı...

kültür nesnesi: mozaik, ipek, defne sabunu, künefe, humus, defne, zahter salatası, çökelek, haytalı, kerebiç, katıkl ekme, mamul, nar ekşisi, tuzlu yoğurt...

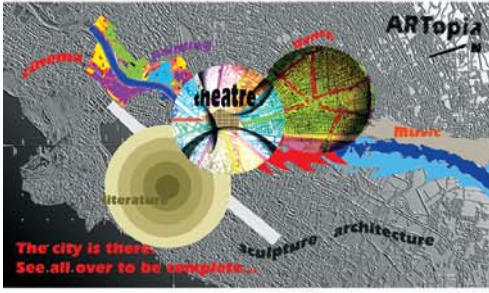
"antakya ... ezan, çan, hazzan"¹²

2005-06

"düşlerin doğuşu"
sanat-kent
buluşması
zanaat-özen
antakya-tarih-
bilinçaltı

gökçe gerekli
behiye gürevin
LAUD 402

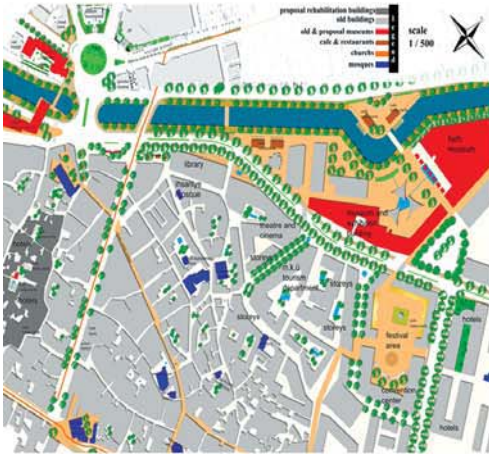
"artopya: doğunun
sanat-kent
doğa-kent
buluşması
bellek-yaratı

sevgi yücesan
müge durusu
LAUD 402

"melez antakya: geçiş"
eski-yeni
kentsel dolgu
şehir parkı

emre çakır
serhan zırhlı
LAUD 401

"inanç turizmi"
kültürel
süreklilik
çokseslilik
mekan kalitesi
antakya kent
kültürü
bellek-tasarım

anıl yıldırım
atacan kasal
LAUD 402

"iskelet ve metabolizma"
kent yaşamı
eski-yeni
modüler tasarım
kent kimliği

serkan akyüz
tarık emre yaşar
LAUD 401

ayvalık

... olarak bilinir: zeytinyağı yöresi

ad: kydonies (girit)

metafor: 'adalar kenti'

efsane kişilik: şeytan - hekatos

öz duygu: hassasiyet

tavır: 'ağır aksak'

hayali şehir: "nora-bamma"¹³

renk: zeytin yeşili

bitki: zeytin, fıstık çamı, hindibağ,
ısırgan otu, asma, akşam sefası

biçim ve örtü: kıyı - orman

açık alan: denize dik sokak, kıyı,
iç bahçe, iskele döşeme,
pazar ...

miras: ziraat

bellek: taksiyarkhis kilisesi, gümrük,
yağ fabrikaları, "rum komşular",
balıkçılar ...

simge: cunda, çay bahçeleri, bacalar,
şeytan sofrası, midilli,
zeytinyağı, sarımsaklı, çamlık...

kültür nesnesi: zeytin, zeytinyağı,
sabun, sarımsaklı taşı, papalina,
ayvalık tostı, lor tatlısı, kabak
çiçeği dolması ...

"Güneş Ayvalıklı'yı erken uyandırır;
tatile geleni ise uyutur. Tatilci ...iyot
ve çamlardan yayılan kokunun...etkisiyle,
yattığı yeri beğenir, kalkmak istemez...
tekrar uykuya dalar. Oysa Ayvalıklı
alışıktır bu havaya ...yine de uzun yaz
günlerinde, öğlen sıcağında biraz
kestirmeden edemez. Akdeniz insanının
'siesta'sıdır bu".¹⁴

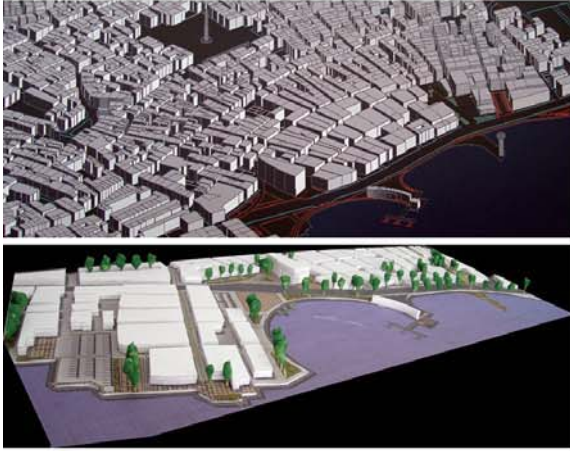

2007-08 güz

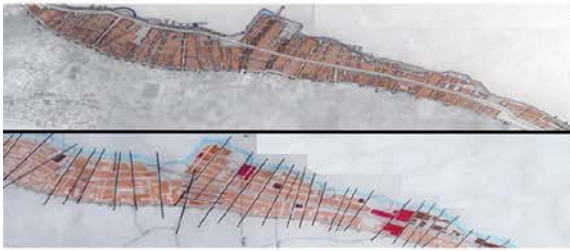
"ayvalık"ın yeniden canlandırılması"
ağaç metaforu
dünü çağırarak
toprak-su
kök-meydan
gövde-kentsel
doku

ada deniz sel
LAUD 401

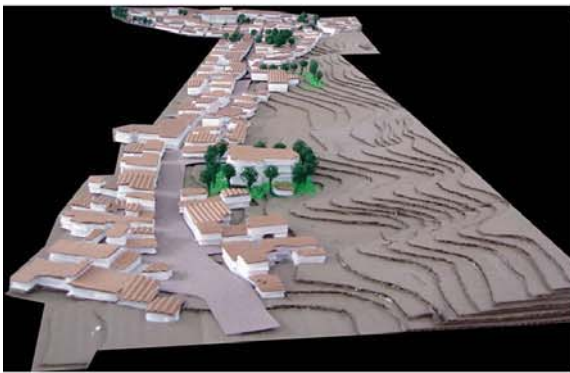
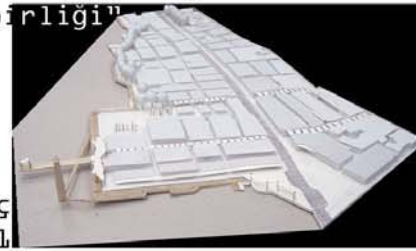
"bir kapı olarak ayvalık"
kültür yolları
kapı-ayvalık
bağlantılar
tematik sokaklar
yeni liman

ozan hatipoğlu
LAUD 401

"su ve karanın birliği"
diklerin
vurgulanması
yeni kıyı
iskeleler

damla koç
LAUD 301

"ayvalık ne istiyor?"
sokak-cami-kıyı
gündelik yaşam
açık mekan
kalitesi

çağla daş
LAUD 201

"ayvalık"ta tarihle kıyının entegrasyonu"
tarihi aks-fermuar
bağlayıcı dik sokaklar
yeni rıhtım
yeni işlevler
gümrük meydanı
şehir pazarı

emek erdolu
LAUD 401

edirne

... olarak bilinir: serhat şehri

ad: odrisia (trak) - hadrianapolis (roma)
edrene (osmanlı)

metafor: 'saadet kapısı'

efsane kişilik: orpheus - mimar sinan

öz duygu: heyecan

tavır: 'kalender'

hayali şehir: "anostus"¹⁵

renk: beyaz

bitki: çınar, karaağaç, ıhlamur, servi,
süpürge çalısı, çeltik

biçim ve örtü: yarım küre - tarım

açık alan: yaya sokağı, köprü, avlu,
meydan, bahçe, kutsal bahçe,
çay bahçesi, ızgara sokak,
eğrisel sokak ...

miras: osmanlı

bellek: saray içi, yahudi mahallesi,
lalezar gazinosu, medrese-i
etibba, sinagog, bahailer,
tahtakale hamamı, nergis, lale,
sümbül...

simge: selimiye, ters lale, meriç, tunca,
makedon kulesi, uç şerefeli cami,
ali paşa çarşısı, tahmis meydanı,
çingene müziği, meyhaneler ...

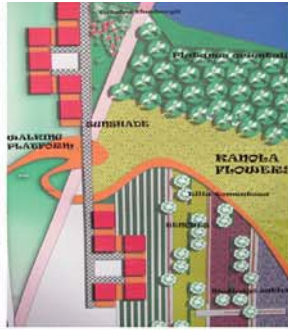

kültür nesnesi: künde kari, edirnekari,
misk sabunu, aynalı süpürge,
yaprak ciğer, köfte, badem ezmesi,
kavala kurabiyesi, pirinç ...

"Şehirler sularla güzeldir, sular da
şehirlerle... İnsanlık tarihi suların
tarihidir aslında... Derler ki en güzel
kentler nehir kenarında olanlardır.
Nehirler bir gerdanlıktır şehirleri saran
... Edirne de nehirlerle yaslanan bir
kenttir".¹⁶

2009-10 güz

"tarım-kent edirne doğayla buluşma"
merkez-eşik
meriç-tunca
kent-üretim
tarım pazarı
rekreasyon
ürün yolları

burcu çayır
LAUD 401

"kentsel ağların arabulucusu olarak şehir merkezi"
kültür, yeşil,
yaya, ulaşım
ağları
açık alan kimliği

hilal tosun
LAUD 301

"edirne ve çeşitlilik"
karmaşıklık-
okunurluk
kent katmanları
selimiye-merkez
bütünlüğü

koray kalay
LAUD 401

"kent merkezinde sosyal-tarihi-fiziksel eşikler"
saraçlar-çarşı
ızgara-organik

gizem karabay
LAUD 401

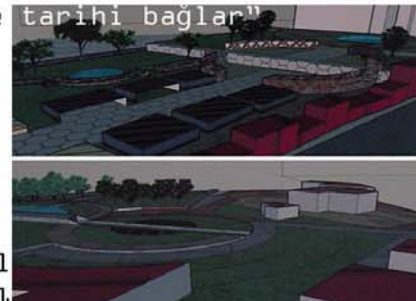
"müze kent: edirne şehir merkezi"
yayalaştırma
kent arşivi
kentsel bellek
süreklilik

merve tiryaki
LAUD 301

"kültür, doğa ve yaşayan tarih-kültür-peyzaj mekanı"
kültür odağı

burçak aksakal
LAUD 401

eskişehir

... olarak bilinir: öğrenci kenti

ad: dorylaion (frig)

metafor: 'bozkırın lokomotifi'

efsane kişilik: osman gazi

yılmaz büyükerşen

öz duygu: canlılık

tavır: 'çeşneci başı'

hayali şehir: "fillide"¹⁷

renk: kiremit rengi

bitki: söğüt, kokulu ardıç, hezeran,
gelincik, geven

biçim ve örtü: ova - su

açık alan: kıyı, köprü, yaya yolu,
meydan, park ...

miras: endüstri

bellek: köprübaşı, odunpazarı,
hamam yolu, eski porsuk oteli,
mezarlıklar, göksu lokantası,
havacılık, fabrikalar,
kılıçoğlu sineması ...

simge: porsuk çayı, demiryolu, köprüleri,
parklar, hamamlar, gar, haller,
rock bar, tülomsaş saat kulesi...

kültür nesnesi: lüle taşı, haşhaş,
çiğbörek, şeker pancarı,
kiremit, tatar böreği...

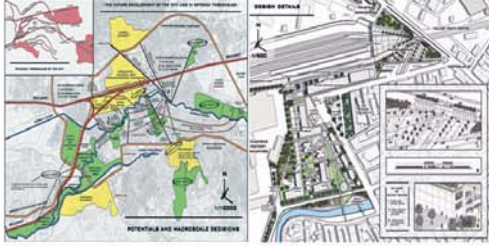
"İlkler şehri Eskişehir ve Türkiye'nin
ilk otomobili 'Devrim': İlk lokomotif
fabrikası kurulmuş, ilk elektrikli
lokomotif, ...ilk uçak motoru, ilk
helikopter parçası, ilk F-16 motoru, ...
ilk cadde süpürme aracı, ilk akülü yük
aracı Eskişehir'de üretilmiş".¹⁸

2007-08 bahar

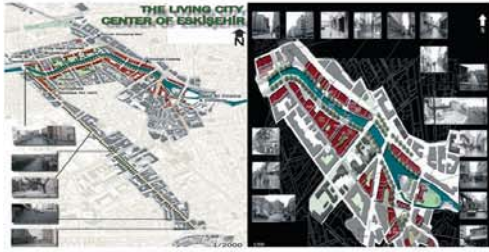
"eskişehir-yeni merkez"
çok işlevlilik
kent-üniversite
kesişimi
limitleri aşmak

ergün özyörük
LAUD 402

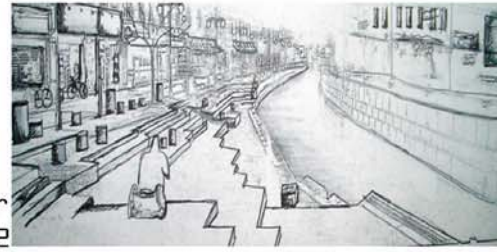
"eşikler arasında..."
sosyo-mekansal
dönüşüm
porsuk çayı
merkez-sanayi

emek erdolu
LAUD 402

"yaşayan merkez"
7/24 eskişehir
porsuk çayı
kamusal bağlar

sinem uğur
LAUD 302

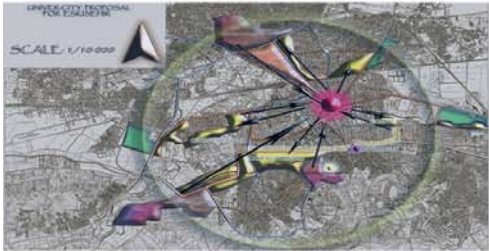
"kentsel dönüşüm için sanayi turizmi"
sanayi kenti
açık hava müzesi
atölye-eğitim
kültür parkı

zeynep sıla akıncı
LAUD 402

"kendine yeten mahalle"
çok kullanıcı
az yoğun konut
su-yaşam-yeşil

melike temiz
LAUD 202

"bir üniversite kampüsü için eskişehir"
kampüs üçgeni
öğrenci yaşamı
kentsel dolgu

irem acar
LAUD 402

"öğrenci konutları ve festival parkı"
modüler tasarım
kent çayırı
arena köprü

can perçinler
LAUD 202

izmir

... olarak bilinir: gavur

ad: smyrna (yunan)

metafor: 'ege'nin incisi'

efsane kişilik: homeros - attila ilhan

öz duygu: rahatlık

tavır: 'gamsız'

hayali şehir: "flora"¹⁹

renk: mavi

bitki: mimoza, kızılçam, fıstık çamı,
rezene, şevket-i bostan, palmiye,
arapsaçı, menengiç, pırnal meşesi

biçim ve örtü: körfez - deniz

açık alan: kordon, yaya yolu, meydan,
parkı, rıhtım, liman ...

miras: levanten

bellek: kordonboyu, fuar, kemeraltı,
birahaneler, sümerbank, alsancak
garı, konsolosluklar, asansör ...

simge: konak meydanı, karşıyaka (35,5),
kordon, bornova, alsancak, çeşme,
dokuz eylül, fayton, rakı-balık,
kadifekale, pier ...

kültür nesnesi: kumru, boyoz, otlar,
gevrek, buzlu badem, midye, darı,
çiğdem, lokma, izmir tulumu ...

"Ne denizden ince ince esen rüzgar,
ne gece boyunca uyumamış olmasıydı asıl
nedeni ... uçarı bir neşeyle gelen canlı
bir özgürlüktü bu; ... hayatı hafifleten,
attığı adımlara tartımını veren bir
sevinç duyuyor, daha önce kendinde
görmeye alışık olmadığı bir güven ve güç
hissediyordu".²⁰

2001-02

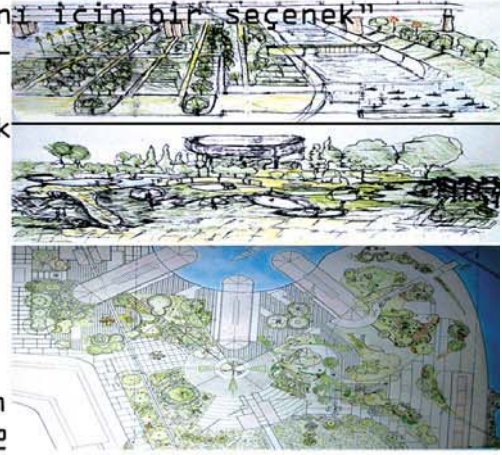
"alsancak limanında zaman ve mekan"
tarih-bellek
kentsel değişim
çağında alan
koruması?
kent sahnesi

eda ersoy
LAUD 402

"alsancak limanı için bir seçenek"
tarihsel doku-
yeni liman
hafif mimarlık
yer-zaman

erkan sağlam
LAUD 402

"alsancak limanı ve kültür turizmi"
eski doku-
yeni işlevler
dönüşüm?

İrenç Karaaslan
LAUD 402

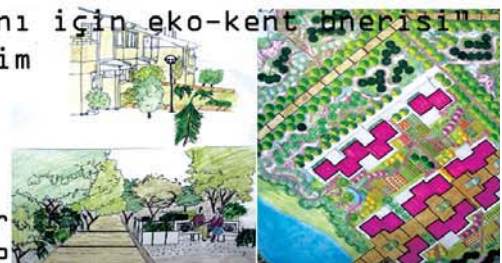
"alsancak limanı ve teknoloji"
teknolojik kent
temiz enerji
akıllı evler
mekan kalitesi
ulaşım

Kamer Özaydan
LAUD 402

"alsancak limanı için eko-kent önerisi"
kent-çevrebilim
doğa-liman
bütünleşmesi

Nüket Yıldırım
LAUD 402

mardin

... olarak bilinir: gece gerdanlık

ad: marida (yunan) - merdo (süryani)

metafor: 'deniz'

efsane kişilik: şahmeran - murathan mungan

öz duygu: durağanlık

tavır: 'kapalı kutu'

hayali şehir: "eudossia"²¹

renk: safran sarısı

bitki: süsen, safran, mahlep, kapari, asma

biçim ve örtü: tepe - ova

açık alan: mezopotamya ovası, teras, dam, dar sokak, abbara, merdivenli sokak ...

miras: mimarlık

bellek: kale, ova, kervan yolu, turabdin, mağaralar, bağlar, mezarlıklar, reyhani müzik, zinciriye medresesi, mimar lole, kök boya sanatı, kent kapıları ...

simge: mezopotamya, mardin cephesi, süryani, mardin mutfağı, sokaklar, deyr-ül zefaran, taklacı güvercin, kırklar kilisesi, şehidiye cami...

kültür nesnesi: telkari, mardin taşı, mahlep şarabı, kakuleli kahve, alluciye, baharat...

"Kuşlarını salmıştır çatılar/Ve hasatçı bir gökyüzü ki/Eğilip üstüne düşecek kadar/Taştan ağzıyla öpmüştür seni/Kan revan içinde alnaçlar...

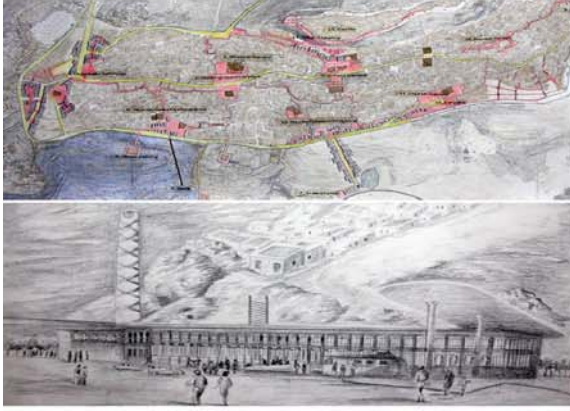
Çiçeğe kesmiştir karabasan/Dönüşmüştür bir yurtsamaya/İşte gülgillerden armut/ İşte baklagillerden akasya/Neye yarar yazmak dostlara...

...Sonunda anladım ki/Bir kitapta resim şart"²²

2002-03

"bir koruma yöntemi olarak kültür turizmi"
mardin-ziyaretçi
eko köy
kent arşivi
ali kemal arkun
LAUD 402

"kültürel miras ve enerji kaynakları"
yenilenebilir
enerji
ortak bellek
ekoloji
kent-demiryolu
topografya
eski-yeni
halis saygı
LAUD 402

"sanat ve mardin"
arazi sanatı
kent-üretim
geçmiş-gelecek
bilge özcan
LAUD 401

"gelecek için tarihi mardin"
bellek-eğitim
yaşam-mimarlık
kültürel miras
oğuzhan altınel
LAUD 402

"çevresel sürdürülebilirlik için bir mimarlık"
ekoloji
geçici mimarlık
eski-yeni
pınar yıldırım
LAUD 402

"mardin'in gözleri ve mezopotamya"
dün-bugün-yarın
ortak bellek
kent-görüntü
sanem sürel
LAUD 402

"mardin'de tarih şehrin renkleri
geçmiş-gelecek
yer-gökyüzü
kentsel koruma
hülya suiçmez
LAUD 402

sinop

... olarak bilinir: cezaevi

ad: sinova (hitit) - sinope (yunan) -
sin-i ab (fars)

metafor: 'akdeniz-karadeniz'

efsane kişilik: diyojen - sabahattin ali

öz duygu: hüzün

tavır: 'gel-git'

hayali şehir: "abatın"²³

renk: sarı

bitki: kayın, gürgen, kauçuk, limon,
yaban çiçekleri, dağ fıncığı,
sarmaşık

biçim ve örtü: yarımada - falez

açık alan: park, bahçe, avlu, liman,
sur-burç, duba ...

miras: doğa

bellek: kent kapıları, surlar, cezaevi,
sabahattin ali, amerikan üssü,
balatlar kilisesi, tersane,
yeşil ...

simge: cezaevi, balıkçı barınağı, sur,
köpekler, balıkçı kahvesi, "gölge
etme başka ihsan istemem",
"aldırma gönül", hamsilos, kuzey
burun, karakum, sarıkum,
obur mantı, dalgalar ...

kültür nesnesi: gemi maketleri, ikonlar,
nokul, iskorpit, mezzit, içli
hamur, sinop pidesi ...

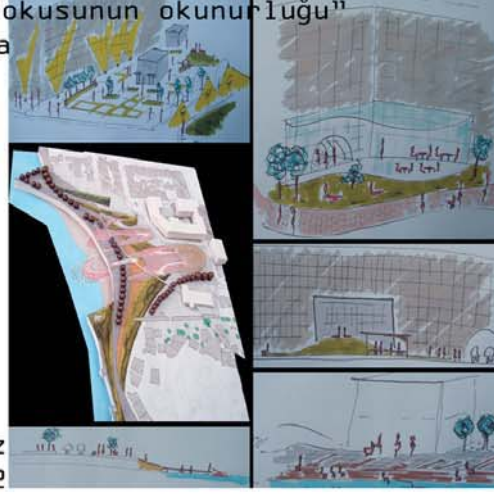

"Küçük Asya'nın Kuzey sahili iki tarafı
çukurlaşmış, ortası yüksek bir dalgaya
benzer. Dalga, iki çukuru ile beraber
Karadeniz'in Güney sahilini teşkil eder...
Bu havalinin en meşhur şehri o gösterilen
Sinope'ye tarihçiler 'Büyük Zengin'-'En
Asil'-'En Yüksek' vasıflarını verirler".²⁴

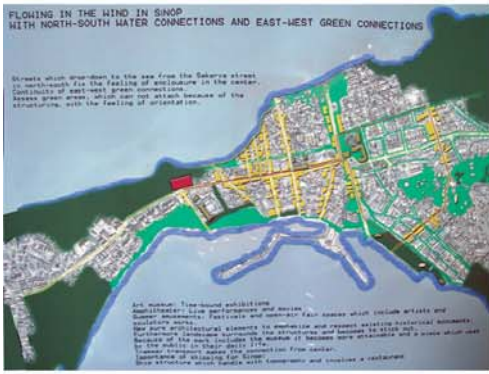
2008-09 bahar

"sinop kentsel dokusunun okunurluğu"
yarımada boyunca
süreklilik
iki yaka-kanca
kent kimliği
'sinope'
jüpiter uydusu
unutulmuş-keşif

neslihan korkmaz
LAUD 402

"sinop:rüzgar gibi geçti"
denizi hissetmek
yeşili görmek
kuzey-güney su
doğu-batı yeşil
bağlantısı
müze park

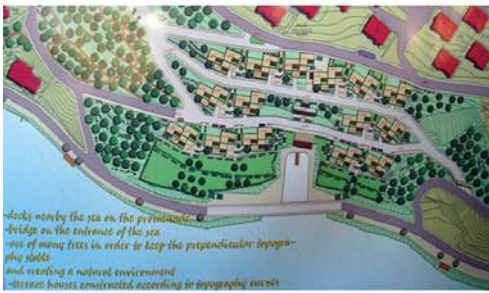
sevim çelikoğlu
LAUD 302

"sinop'ta şehir-doğa bağına saygı"
çeşitlilik
doğa koruma
doğa turizmi
kırım-sinop
hattı

özlem özdemir
LAUD 402

"teras evler ve
güney bakar
konuk evi
az yoğun-yeşil
kıyı yaya yolu

gürkan güneri
LAUD 202

"sinop'ta gizlenmiş bellek"
bağlantılar
keşif
tarihi odaklar
kültür-kıyı-
sezgi yolları

barış kalyoncuoğlu
LAUD 302

DİPNOTLAR

¹ Bu yazı, Haziran 2008'de Türkiye'de gerçekleşen Dünya Tarihi Kentler Birliği Konferansındaki sunuşumuz temel alınarak hazırlanmıştır. O çalışmada birlikte yola çıktığımız ve çalıştığımız Deniz Altay Başkan'a çok teşekkür ediyoruz.

² Bilkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi – Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü

³ Mardin ve Antakya stüdyolarını birlikte yürüttüğümüz Gaye Çulcuoğlu'na ve İzmir stüdyosunu birlikte yürüttüğümüz Belmir Dalokay'a çok teşekkür ediyoruz.

⁴ Diğer iki tasarım stüdyosu ise "Kavram ve Tasarım" ve "Biçim ve Tasarım" dir.

⁵ Bu ilişki setlerini 2., 3. ve 4. Sınıf öğrencileri için seviyelerine göre karmaşıklaşan ve kapsamı genişleyen, "dikey stüdyo" olarak adlandırılabilir bir sistem içinde ele alıyoruz.

⁶ A. Manguel, **Hayali Yerler Sözlüğü – 1. -2. Cilt**, Çev. S. Okyay – K. Kutlu, YKY, İstanbul, 2007.

⁷ I. Calvino, **Görünmez Kentler**, Çev. I. Saatçioğlu, YKY, İstanbul, 2002.

⁸ A. Manguel, **a.g.e., 1.-2. Cilt**

⁹ A. Manguel, **a.g.e., 1. Cilt**, s. 25-26.
"Aglaura ... sakinlerinin daima tekrarlamış olduğu şeyler ötesinde pek az şey söylenebilir: Bir dizi deyimleşmiş erdem ve aynı şekilde deyimleşmiş kusur, birkaç eksantriklik, biraz da kurallara noktası noktasına uyma merakı... Onların sözünü ettikleri şehir var olmak için gerekli olanın çok daha fazlasına sahipken, onun yerinde var olan şehir onun kadar var olamıyor".

¹⁰ F. R. Atay, **Çankaya**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1969, s. 350-359.

¹¹ A. Manguel, **a.g.e., 2. Cilt**, s. 645.
"Pile, taş, tuğla ve çamurdan oluşan zarif bir brokar üstüne oyulmuş, tek renkli bir şehirdir... Görkem için tasarlanmış... mozaiklerle örtülü olduğu koca bir anıt misali, elden kaçmış gibidir... Pile'nin kalbi St. Klaed kilisesinde bulunan ve halkın "Tanrı'nın işitme cihazı" diye adlandırdığı, kocaman bir bilgisayardır... Pile halkı, bir yeri terk etmenin orayı kaybetmek anlamına geldiğine inanır ve asla seyahat etmezler".

¹² Anonim.

¹³ A. Manguel, **a.g.e., 2. Cilt**, s. 569.
"Nora-bamma ... 'hayaller adası' anlamına gelir... Burada hayalçiler, hastalık hastaları ve uyurgezerler yaşar... gelen kişiler daha ilkini bile koparamadan derin bir uykuya dalar ve ancak gece olunca uyanacaktır... Ziyaretçiler gözlerini ovuşturarak dolaşır, solgun orman ışıklarında hareket eden ve durup dururken görünüp kaybolan sessiz hortlaklar tarafından selamlanır".

¹⁴ A. Yorulmaz, **Kuşaklar - Ayvalık Yaşantısı**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003, s. 1.

¹⁵ A. Manguel, **a.g.e., 1. Cilt**, s. 52.
"... Anostus'ta hava çok aydınlık da olmaz, çok karanlık da, alacakaranlıktır. Anostus'ta iki nehir bulunur... Kıyılarında kutsal ağaçlar yükselir. Keder Nehri'nin kıyısında büyüyenler hazin meyveler verirler ve bir ziyaretçi bunlardan yiyecek

olursa eğer, ömrünün geri kalanını gözyaşları ve keder içinde geçirir... Zevk Nehri kıyısındaki ağaçların meyveleri ise bunun tam tersi bir doğaya sahiptir, bunlardan tadan kişi daha önceki bütün arzularından kurtulur".

¹⁶ E. Şengül, "Suların Kıyısındaki Edirne", **EDİRNE –T.C. Edirne Valiliği**, Edirne İl Özel İdaresi, sayı 27, ilkbahar 2009, s. 20.

¹⁷ I. Calvino, **a.g.e.**, s. 135-136.

"Fillide'ye geldiğinde kanalların üzerinde bin bir türlü köprü görür keyiflenirsin: kavisli köprüler, üstü kapalı, kirişli köprüler, dubalı, parapetleri işlemeli asma köprüler... Ne çok çeşidi vardır yer döşemelerinin: iri çakıllar, büyük karo taşlar, parke taşlar... Fillide boşlukta duran noktalar arasında güzergâhların, o alacaklının gişesini teğet geçerek, o tüccarın kepengine ulaşmak için seçilecek en kısa yolun çizildiği boş bir mekândır... Adımların, gözlerin dışında değil içinde kalan, unutulmuş, silinmiş şeylerin peşindedir artık...".

¹⁸ M. Kümbetlioğlu, "Bozkır Anadolu'nun Ortasında Modern bir Kent: Eskişehir", **TCMB Bülten – LİRA**, sayı 45, Ocak 2008, s. 56-57.

¹⁹ A. Manguel, **a.g.e., 1. Cilt**, s. 271-272.

"Flora, kış mevsiminin bilinmediği, yaşayanların hayatlarını şarkı söyleyerek, dans ederek ve şiir yazarak geçirdikleri... çiçeklerle kaplı güzel bir yarımadadır...".

²⁰ M. Mungan, "Kordonboyu'nda Ömer Çavuş Kahvesi", **Ka-dından Kentler**, Metis, İstanbul, 2008, s.9.

²¹ I. Calvino, **a.g.e.**, s. 140-141.

"Eğri büğrü daracık sokakları, merdivenleri, çıkmaz sokakları, yoksul mahalleleriyle aşağıya-yukarıya yayılan Eudossia'da kentin gerçek biçimini seyredebileceğin bir halı var... Eudossia'da kaybolmak kolay: ama bakışlarını halı üzerinde yoğunlaştırdığın an... aradığın sokağı buluverirsin. Her Eudossia'lı halının sabit düzenine bakarak, kendi özel kent imgesini, kendi bunalımını düşünür ve arabesklerin arasında gizlenmiş bir yığın yanıtı, kendi yaşamının hikâyesini, kaderin cilvelerini bulabilir orada. Halı ile kent gibi böylesine farklı iki nesnenin arasındaki gizemli ilişki üzerine bir kâhinle konuşmuşlar. 'Birinin biçimi tanrıların yıldızlı gökyüzüne ve dünyaların etrafında döndüğü yörüngelere verdiği biçim' demiş kâhin, 'diğeri ise her insan yapısı gibi onun yaklaşık bir yansıması...".

²² C. Süreyya, "Mardin", **Sevda Sözleri**, Can Yayınları, İstanbul, s.130-131.

²³ A. Manguel, **a.g.e., 1. Cilt**, s. 19.

"Abaton yeri hep değişen bir kenttir. Erişilemez olmadığı halde, hiç kimse oraya varamamıştır. Abaton'a doğru yola çıkan ziyaretçilerin kenti bir kerecik olsun göremeden yıllarca dolaştıkları bilinir... Abaton'un içi hiç tarif edilememiştir surlarıyla kulelerinin açık mavi ya da beyaz, ya da başka seyyahlara göre, alev kırmızısı olduğu söylenir... duvarları 'sarımsı' olarak tanımlanmış ve kentin kapılarının ardından arp sesini andıran bir müzik geldiğini söylemiştir ki, bu pek mümkün görünmüyor".

²⁴ Z.Z. Özcanoglu, M. Koca, A. Genç ve diğerleri, "Seyyahlar Gözüyle Sinop-Robinson David M.", **Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi**, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları, ABC Matbaacılık, Ankara, 2007, s.118-120.

